

de mens^{UUV}.nu magazine

Dossier

Migratie

Een wereld in beweging

Actua

**Vrijzinnig humanistische
verkiezingen**

**“Je eigen weg maken,
outside the box denken”**

**Patsy Sörensen over de waarden
van het vrijzinnig humanisme**

vrijzinnig humanistisch tijdschrift
voor iedereen

de mens^{UUV}.nu
is vrijzinnig humanistisch

deMens.nu – Unie Vrijzinnige Verenigingen vzw

Federaal secretariaat

Brand Whitlocklaan 87 bus 9

1200 Sint-Lambrechts-Woluwe

02 735 81 92

info@deMens.nu

www.deMens.nu

Hoofredactie

Anne-France Ketelaer

Redactie

Álvaro Alexander Avelar

Franky Bussche

Yvan Dheur

Bert Goossens

Joke Goovaerts

Liza Janssens

Esther Meuwis

Jana Peeters

Maya Richard

Edwin Stiers

Nils Van den Bergh

Simon Vandeputte

Hilde Vandervelde

Ellen Vandevijvere

Eindredactie

Joke Goovaerts

Hilde Vandervelde

Lay-out

GrafiekGroep

Foto cover

© Jeroen Vanneste

deMens.nu Magazine is een gratis vrijzinnig humanistisch tijdschrift dat vier keer per jaar versijnt.

De redactie van deMens.nu Magazine is niet verantwoordelijk voor de inhoud van de door derden geleverde artikels.

Onder auspiciën van de Unie Vrijzinnige Verenigingen vzw.

Lid van de Unie
van de Uitgevers van
de Periodieke Pers

Conform de wet tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens (8 december 1992) delen wij je mee dat een aantal van je persoonsgegevens opgenomen worden in ons adressenbestand. deMens.nu zal, als houder van dit bestand, je gegevens verwerken in het kader van volgend doel: verspreiden van publicaties en interne communicatie.

Op schriftelijk verzoek, gericht aan mevrouw Anne-France Ketelaer, algemeen directeur, Brand Whitlocklaan 87 bus 9 te 1200 Sint-Lambrechts-Woluwe, kan je een overzicht krijgen van de door deMens.nu over je opgeslagen persoonsgegevens. Onjuiste gegevens verbeteren wij op je verzoek.

Reacties op dit nummer kan je steeds mailen naar info@deMens.nu

Je kan je gratis abonneren op deMens.nu Magazine.

Hoe? Stuur een mailtje naar info@deMens.nu

OF stuur een brief naar
deMens.nu-UVV vzw
Brand Whitlocklaan 87 bus 9
1200 Sint-Lambrechts-Woluwe

Met vermelding van je naam en adres.

Zin in de nieuwsbrief?

Wil je de digitale nieuwsbrief van deMens.nu ontvangen? Surf dan snel naar onze website en schrijf je in!

Volg ons op

Migratie

Een wereld in beweging

H

et najaar van 2017 ging officieus van start met een 'fraaie' stunt: #opkuisen. De toon is gezet. Politici zullen het zogenaamd juridische 'brolwerk' wegvegen en evenwicht installeren dankzij strengere migratiewetten. Alles komt goed. Waarom moeten wij, vrijzinnig humanisten, in dit magazine

dan nog een heel dossier aan migratie wijden? Om actueel te zijn? Nou, het gaat dieper dan dat.

Het vrijzinnig humanisme deelt veel van zijn waarden met andere levensbeschouwingen. Zo pleiten wij samen met hen voor een harmonische wereld waarin respect en geluk cruciaal zijn. Echter, hét principe dat ons typeert is autonomie. Wij zijn voor een 'samen-leven' waarin het individu, in de mate van het mogelijke, zelf een levensloop kan kiezen. Voor sommigen klinkt dat als een contradictio in terminis. Voor anderen is dat dé reden om duizenden kilometers aan afwijzende territoria te trotseren.

Misschien denk je nu: om een steeds groeiend aantal mensen onderwijs, persoonlijke vrijheid en veiligheid te garanderen zijn centen nodig, véél centen en die zijn er niet. Mogelijk, maar het is alvast geen excuus om als maatschappij te retrograderen. Terwijl groteske woorden de media domineren, willen wij begrip tonen en aanzetten tot solidariteit en medemenselijkheid.

In het dossier *Migratie - Een wereld in beweging* belichten we verschillende facetten van het thema. Zo benaderen we migratie vanuit historisch perspectief, en tasten we de grenzen van het heelal af. Nieuwkomers getuigen over hun leven met twee culturen, en projecten om anderstalige nieuwkomers te ondersteunen zetten hun deuren voor ons open. Mensen die gevlucht zijn voor oorlogssituaties en/of religieus geweld vertellen wat het betekent om in vrede en vrijheid te leven. Tal van boeiende verhalen. Alvast veel leesplezier.

Álvaro Alexander Avelar

Inhoud

6

© Jeroen Vanneste

11

12

**Een vrijzinnig
humanistisch
magazine voor
iedereen**

Dit magazine bevat een toegankelijke mix van luchtige en diepgravende artikels over eigentijdse onderwerpen die verband houden met vrijzinnig humanisme.

Vrijzinnig humanisten geloven in de mens en plaatsen die centraal

De verantwoordelijkheid voor zin en moraal ligt voor vrijzinnig humanisten bij de mens. We bepalen zelf hoe we ons leven zin geven in het hier en nu, en dat doen we met respect voor de keuze van anderen en voor de natuur. We streven daarom ook naar een warme en solidaire democratische samenleving waar elk individu zich ten volle kan ontplooiën. Hoewel iedereen anders is, zijn we gelijkwaardig en moeten we onszelf kunnen zijn.

Vrijzinnig humanisten kijken kritisch naar de wereld en naar zichzelf

We aanvaarden niet zomaar wat anderen zeggen, maar oordelen zelf wat goed is en wat slecht. Dé waarheid bestaat immers niet en dus kan niemand die opleggen. Daarom stellen we alles in vraag tot we nieuwe inzichten hebben. Het is onze ultieme vrijheid: het mogen veranderen van mening.

Vrijzinnig humanisten zijn een bont allegaartje

Jong en oud, rijk en arm, uit alle hoeken van de wereld ... We geven allen zelf zin aan ons leven en maken er samen het beste van. Hier en nu en met vertrouwen in de toekomst.

deMens.nu Magazine is er voor vrijzinnig humanisten, maar ook voor iedereen die zich betrokken voelt bij onze samenleving en zeker ook voor nieuwsgierigen.

17

47

52

55

- 6 Onderhuids**
"Ik ben altijd onafhankelijk gebleven"
Interview met Patsy Sörensen, mensenrechtenactiviste en oprichtster van Payoke
- 11 Vrijzinnige barometer**
Vrijzinnig alternatief naast de erediensten
- 12 Wetenschappelijk onderzocht**
Religie doet meer kwaad dan goed
- 14 Jong.nu**
Interview met Beau Barthels van de Vrijzinnige Jongeren Maasland
- 17 Dossier**
Migratie - Een wereld in beweging
- 45 Column Kurt Van Eeghem**
Dat vreemde 'iets'
- 46 Achter de schermen**
UCOS
- 47 Ingezoomd**
Vul de schatkist

- 48 Vrijwilligers van bij ons**
Tiense Vrijzinnige Kring
- 50 Een bank vooruit**
NCZ-leerkracht Bieke Steenhaut over het belang van interlevensbeschouwelijke dialoog
- 51 Breinpijn**
Win het boek *Palliatieve sedatie* van Wim Distelmans
- 52 Van de bovenste plank**
Recensie van *Palliatieve sedatie*, *Legaal maar fataal*, *Herboren* en *Rabot*
- 54 Actua**
Nieuwsjes en activiteiten
- 58 Column Tinneke Beeckman**
Verslavende verlokking
- 59 Levenskunst**
- 60 Er is een huisvandeMens in je buurt**

**“Ik ben altijd
onafhankelijk
gebleven”**

Interview met
Patsy Sörensen

Patsy Sörensen is wat men noemt een pittige tante. Ze groeide op in een arbeidersgezin in een maatschappelijk geëngageerd milieu, zich bewust van de rijkdom aan culturen in de wereld. Ze studeerde schilderkunst en niet-Europese kunstgeschiedenis, en woonde in de rosse buurt van Antwerpen, waar ze haar hart opende voor kansarmen en prostituees. En waar ze in 1987 Payoke oprichtte, een opvang- en begeleidingscentrum voor slachtoffers van mensenhandel. Patsy Sörensen groeide uit tot dé wereldautoriteit op het gebied van mensenhandel en slachtofferbescherming. Dit is haar verhaal.

Yvan Dheur - foto's © Jeroen Vanneste

Eén voor allen, allen voor één

Van de kunstacademie tot wereldautoriteit in mensenhandel, hoe heb je zo'n merkwaardig parcours afgelegd?

Ik wilde absoluut schilderen en met kleuren werken, en heb lang moeten aandringen bij mijn ouders om naar de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten te gaan. Ik kon niet tekenen, maar wilde dat graag leren. De docenten keken in het begin dan ook vreemd op en vroegen zich af wat ik daar kwam doen. Na een jaar kreeg ik een prijs; ik was toen veertien jaar. Mijn interesse voor andere culturen en diaspora werd aangewakkerd tijdens mijn studies niet-Europese kunstgeschiedenis op de kunstacademie. Dat was een eyeopener voor mij.

Hoe ben je ertoe gekomen om Payoke op te richten?

Alles begon toen ik in het Schipperskwartier in Antwerpen kwam wonen, net aan de rand van de rosse buurt, tussen de vitrines met de rode lampjes. Ik zette me in voor het buurtopbouwwerk en zo kwam er in ons familiehuis in de Zirkstraat voortdurend volk over de vloer om koffie te drinken en te praten. Toen een vrijzinnig humanistisch consulent mij destijds wees op een artikel van het Nederlandse Humanistisch Verbond over een 'koffie-project' voor prostituees, ben ik met dat idee verder aan de slag gegaan. Vandaag spreekt men op internationaal vlak in het kader van mensenhandel over het *Coffee and Cookie Project of The Payoke Way*. De koffie- en koekjesmethode wordt niet alleen door ons toegepast. Wanneer de politie met slachtoffers praat, staat er ook altijd een kop koffie met wat koekjes klaar.

Langaamaan breidde mijn engagement zich uit en naast het buurtopbouwwerk bekommerde ik me ook om de sekswerkers. In een

volkse buurt, geperst tussen de Sint-Pauluskerk en de Onze-Lieve-Vrouwekathedraal, bleef dat niet onopgemerkt. De pastoor was tegen ons gekant, omdat we ons bezighielden met de opvang van prostituees. Bovendien ben ik overtuigd vrijzinnig en ging ik niet naar de mis. Maar ik kreeg ook veel tegenkanting van vrouwenorganisaties die vonden dat het niet kon om prostituees te helpen in hun vak. Mensen vragen zich echter niet af waarom iemand zich prostitueert. Men oordeelt en veroordeelt te snel. Daarom zorgden we voor een radioprogramma en een magazine, en organiseerden we leuke dingen. Ik wilde dat men naar de mening van prostituees zou luisteren en er respect voor zou hebben. Ze prostitueren zich om te overleven, omdat het hen de mogelijkheid biedt om het geld te verdienen dat ze broodnodig hebben.

In het Schipperskwartier was er een grote diversiteit onder de bewoners. Enerzijds had je de glitter en glamour van de prostituees, anderzijds had je veel armoede en honger, waar het stadsbestuur zich toen niets van aantrok. De kloof tussen het Schipperskwartier en het stadhuis was voelbaar en zichtbaar. Prostituees kwamen meestal pico bello gekleed, met verzorgde nagels, chique schoenen en een mooie bontmantel naar de sociale diensten om te zeggen dat ze niets hadden. De sociale assistenten zeiden dan: "Ja, maar ge ziet er toch heel schoon uit, daar is de deur." Ik vond dat schokkend: die mensen hadden gebrek aan basisvoedsel en verwarming. En dus begon Payoke met voedselbedeling.

Ik werd ook geconfronteerd met heel veel uitbuiting in de prostitutie. Daarom gaven wij prostituees de kans om bij ons te komen werken. Vaak gingen ze vrijwillig halftijds bij Payoke aan de slag.

Ze pasten perfect in de sociale mix die wij ambieerden. Zo probeerden we mensen in de prostitutie een uitweg te bieden en te helpen om met iets nieuws in hun leven te starten. Op die manier creëren we kansen bij Payoke.

Payoke is niet alleen een sociale vereniging, maar ook een sociaal-culturele. We werken immers met heel uiteenlopende mensen, gaande van maatschappelijk assistenten, artsen, politieambtenaren en parketmedewerkers tot wetenschappers, journalisten, artiesten en kunstenaars. Het zijn allemaal mensen die ons niet veroordelen, maar ons werk nuttig vinden en ondersteunen. De samenwerking met kunstenaars en artiesten is voor ons altijd even belangrijk geweest. Kansen creëer je door mensen hun capaciteiten tot ontplooiing te laten brengen en hen te laten zien wat ze eigenlijk kunnen, zodat ze opnieuw in zichzelf geloven. Wanneer je zelf iets creëert, dan voel je je daar immers goed bij.

Durven denken

Opkomen voor prostituees, was dat in het kader van de strijd tegen mensenhandel?

Prostitutie is niet gelijk aan mensenhandel. Bij mensenhandel gaat het om exploitatie: de slachtoffers zijn mannen, vrouwen of kinderen die seksueel of economisch worden uitgebuit. In 1999 ben ik gestopt met de werking voor sekswerkers en focusten we ons nog uitsluitend op hulp aan slachtoffers van mensenhandel. We

hebben ons toegelegd op hoe we slachtoffers kunnen helpen om de daders te doen veroordelen. In 1992 moest ik voor de koning een beleidsplan opmaken. Een van de aanbevelingen was dat wanneer slachtoffers geen identiteitsdocumenten meer hebben - wat vaak het geval is - dit eerst moet worden opgelost, zodat ze hier gedurende het onderzoek en eventueel erna legaal kunnen blijven. Dat is de beruchte Payoke-regeling, die ondertussen wereldwijd gekend is en in Europa als richtlijn geldt inzake het statuut van slachtoffer van mensenhandel.

Vandaag werken we opnieuw aan het beleid rond prostitutie en streven we naar meer erkenning voor sekswerkers. We ijveren voor een politiek debat in samenspraak met sekswerkers en gewezen sekswerkers. We ontwikkelen ook een beleid rond betere opvang voor slachtoffers van loverboypraktijken.

Zie je een evolutie in de mensenhandel?

Er zijn tal van factoren die mensenhandel doen toenemen: oorlogen, sociale media, het vervagen van de grenzen in Europa, klimaatverandering, armoede, genderongelijkheid, economische crisissen, vervolgingen, de behoefte aan goedkope arbeidskrachten in Europa ...

Gelukkig bestaat in Europa een richtlijn die alle landen verplicht om een beleid inzake opvang, begeleiding en vervolging van mensenhandel te ontwikkelen en te handhaven. Die richtlijn evolueert voortdurend. Vroeger was ze op misdaadbestrijding gericht,

“Een uitweg bieden en kansen creëren”

terwijl ze nu binnen het mensenrechtenbeleid wordt gekaderd, een belangrijke nuancerings. Het gaat niet langer alleen om gerechtelijke vervolging, maar ook om bescherming van het slachtoffer en samenwerking tussen alle bevoegde diensten. Europol en Eurojust zijn daar actief mee aan de gang en bouwen een expertise op, in samenwerking met de landen van herkomst. Ook wereldwijd houden internationale organisaties zich hiermee bezig, maar het blijft een uitdaging om samen te werken. In veel landen is corruptie een obstakel. Staten creëren ook vaak mensenhandel, niet alleen gangsters.

In de huidige vluchtelingenstroom worden heel veel mensen onderweg misbruikt en voorgelogen. Sommigen worden gesmokkeld, anderen zijn hier via mensenhandel beland. Hun papieren worden hen afgenomen en ze zijn hun vrijheid kwijt ... Dat kan de publieke opinie maar moeilijk begrijpen.

Tijdens het Zweedse voorzitterschap van de Europese Unie heb ik ooit een *Global Plan* opgemaakt om in kaart te brengen wie er allemaal voor de bestrijding van mensenhandel zou kunnen samenwerken. Dat gaat van familie, tot defensie, binnenlandse zaken, veiligheid, sociale zaken, sociale inspectie, buitenlandse zaken, justitie, politie, enzovoort.

Nationaal zijn niet zo veel mensen van dat plan op de hoogte, maar internationaal is dat wel gekend. Ik heb ook altijd de indruk gehad dat er hier geen belangstelling voor was. Op het terrein

weet men niet altijd dat die Europese richtlijn een humaan mensenrechtenkarakter heeft.

Vrijheid als hoogste goed

Mensenhandelaars zijn gevaarlijk. Heb je daar ooit last van gehad?

Door ons werk zijn enorm veel mensen veroordeeld en in de gevangenis beland. Ik heb vijf jaar met een gepantserde auto rondgereden, ik droeg een kogelwerende vest en een kogelwerende plaat om mijn hoofd te beschermen, en ik had bodyguards. Zelfs mijn kinderen moesten met een kogelwerende vest naar school gaan. Dat was allemaal niet zo prettig. Leg op school maar eens uit waarom je zo'n vest moet dragen. Men heeft zelfs tweemaal geprobeerd om mijn kinderen te ontvoeren. Eentje kon op het nippertje aan opsluiting ontsnappen. Wij hebben ook zeventien inbraken meegemaakt. De ramen werden vaak ingeslagen, tot we kogelwerend glas installeerden. En we sliepen ondergronds. Uiteindelijk waren we verplicht naar een beveiligd pand te verhuizen, met sterke sociale controle, verschillende vluchtmogelijkheden en een bombestendige bunker. Dat heeft allemaal een impact op mijn gezin gehad.

Ik heb me echter nooit door iemand laten afkopen en ben altijd onafhankelijk gebleven. Ik wilde geen kat zijn die met haar rug tegen de muur stond.

Heeft je werk veel vrouwen die slachtoffer van mensenhandel waren geholpen?

We hebben hier duizenden dossiers van vrouwen die we hebben geholpen. Meestal zijn dat sterke mensen die kansen voor hun kinderen proberen te creëren, die hun leven trachten te verbeteren. Soms vluchten ze wegens watertekort, vervuiling of corruptie, maar ook omdat er geen kansen voor hen en hun kinderen zijn.

Atheïst tot in de kist

Heeft het feit dat je vrijzinnig humanist bent een impact op je werk gehad?

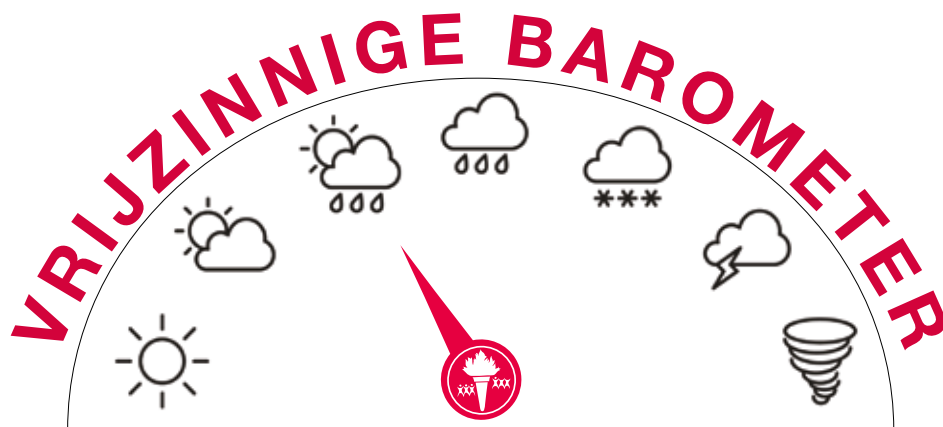
Als kind heb ik de hypocrisie van godsdienst gezien. Wij woonden in een sociaal appartement. In het gebouw woonden erg katholieke mensen, wij waren de enige vrijzinnigen. Alle kinderen gingen naar de katholieke school, behalve ik. Mijn moeder vond het stadelijk onderwijs het allerbeste voor haar kinderen. Ze was heel antiklerikaal en vond dat de tijd die aan godsdienstlessen werd gespendeerd, beter kon worden besteed aan het bestuderen van wetenschap. Uit principe moest ik wel over alle godsdiensten leren.

Toen het moment kwam dat de buurkinderen hun eerste communie gingen doen, wilde ik ook zo'n feest. Maar toen bestond het lentefeest nog niet, dus vertelde ik mijn moeder dat ik ook mijn communie wilde doen, gewoon voor het feest. Van de pastoor

mocht ik dat wel, maar niet samen met mijn vriendinnen en daar was ik het niet mee eens. Ik was nog maar zes jaar, maar voor mij hoefde het al niet meer. Mijn moeder heeft toen een feestje voor mij georganiseerd.

Men noemde mij de zigeunerin omdat ik niet zoals alle anderen was, en dat heeft me wel getekend. Ik heb veel tegenstand gekregen en dat heeft een impact op mijn leven gehad. Mijn moeder zei altijd: "Het moeilijkste als je niet gelooft, is dat je elke dag in de spiegel kijkt en je eigen rechter bent." Zo ben ik opgegroeid.

Ik ben overtuigd vrijzinnig, maar vind dat iedereen vrij is om volgens zijn eigen overtuiging of religie te leven, zo lang iemand anders er geen last van heeft. Men mag zich niet laten leiden door anderen die je zeggen hoe het moet. Je mag je niet op je kop laten zitten door een geloof. Religies maken mensen zo bang en verlammen hen, in plaats van hen te helpen om zichzelf verder te ontwikkelen. Er zijn zo veel bange mensen, mensen die niets durven, mensen die geen risico's durven te nemen en dat vind ik spijtig. Ik zie dat bijvoorbeeld bij de slachtoffers van mensenhandel uit Nigeria die onder invloed van voodoo staan. Ze kunnen daardoor niet meer vrij denken. Daarom dat je niet altijd de betreden paden moet bewandelen. Je moet je eigen weg maken, *outside the box* denken. Niets is, alles wordt. *Panta rhei*.

Deze barometer peilt naar de stand van de vrijzinnigheid vandaag. Pakken donkere regenwolken zich samen boven vrijdenkersland? Of geniet de kritische, vrije geest van een staalblauwe lucht en een stralende zon?

Joke Goovaerts

Vrijzinnig alternatief naast de erediensten

Tot eind 2015 hadden de zeven grondwettelijk erkende levensbeschouwingen zendtijd op de VRT, de Vlaamse Radio en Televisieomroep. De vrijzinnig humanistische uitzendingen (Lichtpunt op televisie en Het Vrije Woord op radio) hadden evenveel zendtijd als de katholieke levensbeschouwing. Na het afschaffen van die uitzendingen bleven enkel de erediensten op zondag over.

Vanuit deMens.nu werd die discriminatie op de publieke omroep herhaaldelijk aangekaart bij Sven Gatz, Vlaams minister van Media. Ook was er meermaals contact met de VRT in verband met het aanbieden van een 'vrijzinnig alternatief naast de erediensten'.

Op 30 november 2017 maakte de VRT zijn beslissing bekend om ook islamitische erediensten uit te zenden. Alhoewel de VRT bij deze gelegenheid heel duidelijk de traditie van uitzending van erediensten heeft heroverwogen en vervolgens een beslissing tot herschikking heeft genomen, blijven de vrijzinnig humanisten volledig in de kou staan.

Op 8 januari 2018 diende Wim Van Rompaey, voormalig directeur van vzw Het Vrije Woord, die de uitzending van Lichtpunt verzorgde, samen met de Unie Vrijzinnige Verenigingen/deMens.nu een klacht in bij de Cultuurpactcommissie tegen de VRT.

De aanklagers eisen gelijkberechtiging en aldus een expliciet benoemde en representatieve vrijzinnig humanistische aanwezigheid op radio en televisie. De Unie Vrijzinnige Verenigingen vraagt

duis niet de afschaffing van de uitzending van erediensten, die in het bijzonder van nut kunnen zijn voor ouderen en zieken, maar wel dat de vrijzinnig humanistische zinzoekers ook hun gading op radio en tv kunnen vinden.

De VRT schendt artikelen 4 en 15 van de Cultuurpactwet door geen vrijzinnig humanistisch alternatief voor de godsdienstige erediensten uit te zenden.

Verder wijzen de klagers erop dat vrijzinnig humanisten ook nood hebben aan zingeving. Dit kan via verschillende formats. Het kan niet zijn dat een erkende levensbeschouwing gesanctioneerd wordt wegens de afwezigheid van het traditionele format van eredienst *sensu stricto*.

De klagers vragen dat de Cultuurpactcommissie de VRT oproept om alle nodige maatregelen te nemen om de naleving van de artikelen 3 (lid 1), 4, 6, 7 (lid 1) en 15 van de Cultuurpactwet te verzekeren. Deze maatregelen dienen erin te bestaan dat de erkende vrijzinnig humanistische levensbeschouwing zendtijd verwerft, waarvan de inhoud vrij en autonoom door vrijzinnigen wordt bepaald, net zoals de zendtijd die de VRT thans wekelijks op eigen kosten aan andere erkende levensbeschouwingen geeft. Wordt vervolgd.

Religie doet meer kwaad dan goed

Volgens een nieuwe peiling vindt 68 procent van de Belgen dat religie meer kwaad dan goed aanricht in de wereld. Met dat resultaat staat België aan de top, want in geen enkel ander westers land ligt dat cijfer zo hoog. Dat blijkt uit de studie *Global Views on Religion* van het onderzoeks- en marketingbureau Ipsos. De studie werd wereldwijd uitgevoerd bij 17.401 volwassenen tussen de 16 en 64 jaar.

Maya Richard

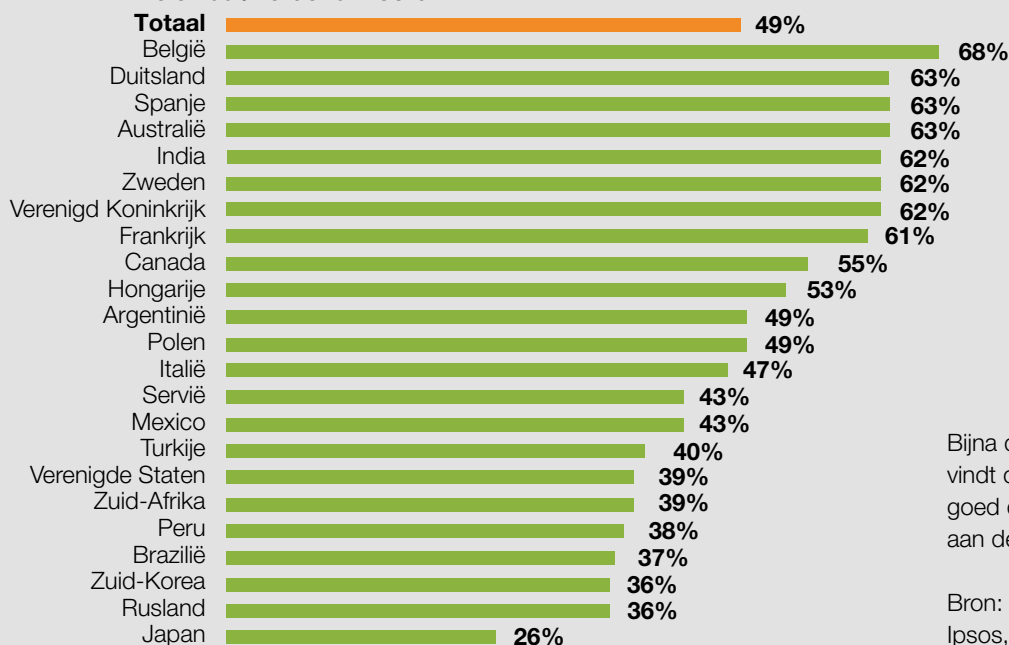
Wereldwijd gaat 'slechts' 49 procent er helemaal of eerder mee akkoord dat religie meer kwaad dan goed doet. België steekt hier met 68 procent toch opvallend bovenuit. Wat mensen precies met kwaad bedoelen, komt in het onderzoek niet naar voren. Religie wordt bovendien niet uitgesplitst. Zo weten we niet of de respondenten het hebben over bijvoorbeeld de islam, het jodendom of het christendom. Het onderzoek handelt meer over het imago van religie in het algemeen dan over bepaalde religies in het bijzonder. Zo kom je ook niets te weten over de atheïsten die aan het onderzoek deelnamen. In dat opzicht is het onderzoek te beperkt.

In het Verenigd Koninkrijk werd een gelijkaardig onderzoek uitgevoerd door *The Huffington Post UK*. Meer dan de helft van de Britten gelooft dat religie meer kwaad dan goed doet; dezelfde conclusie die ook uit de Ipsos-studie voor het Verenigd Koninkrijk blijkt. De enquête van *The Huffington Post UK* gaat echter breder en is beter uitgesplitst. Ze toont aan dat 20 procent van de Britten die zichzelf als heel religieus omschrijven, religie ook als slecht voor de maatschappij beschouwt en een vierde van hen gelooft dat atheïsten een grotere kans op een beter moreel leven hebben. Sterker nog, van alle respondenten zegt één op acht Britten dat atheïsten waarschijnlijk een beter moreel leven hebben. Dus zelfs een kleine groep religieuzen is er ironisch genoeg van overtuigd dat religie niet helpt voor een beter leven. Misschien hebben ze het dan niet over hun eigen religieuze overtuiging?

Maar hoe zit het dan bij ons? Volgens het Ipsos-onderzoek gaat meer dan de helft van de Belgen akkoord met de stelling dat religie meer kwaad dan goed doet. Sterke cijfers, maar misschien niet helemaal

In welke mate ga ja akkoord of niet akkoord met volgende stelling: Religie doet meer kwaad dan goed in de wereld.

Helemaal/Eerder akkoord

Bijna de helft van de wereldbevolking vindt dat religie meer kwaad dan goed doet. Met 68% staat België aan de top.

Bron: *Global Views on Religion*, Ipsos, 2017.

verwonderlijk in een sterk geseculariseerd land zoals het onze. België behoort immers tot een van de minst religieuze landen ter wereld, zo blijkt uit een studie van het onderzoeksbureau WIN/Gallup International. Het is niet verrassend dat Belgen niet veel op hebben met religie. Zo heeft zich in het verleden heel wat machtsmisbruik voorgedaan bij religieuze personen. De doofpotoperaties van de daarbij horende instituten laten evenmin een goede indruk na. Ook terrorisme speelt ongetwijfeld een grote rol. De aanslagen hebben ons allen getroffen en het terrorisme van vandaag is veelal religieus geïnspireerd, waardoor er een groot wantrouwen ontstaat. Dat zijn allemaal factoren die tot een weerstand tegenover religie leiden.

Een derde van de Belgen ziet religie als een belangrijke component voor de vorming van het waardenkader van burgers en 18 procent zegt dat religieuze mensen betere burgers zijn. Dat zijn relatief lage cijfers in vergelijking met landen zoals India of Zuid-Afrika, waar die oplopen tot respectievelijk 78 en 76 procent. Een meerderheid van de Belgen vindt dat moraliteit en het vormen van waarden en normen in onze maatschappij niet samenhangen met religieuze overtuigingen. Dat is ook de overtuiging van vrijzinnig humanisten. Wij zijn als mensen zelf verantwoordelijk voor het vormen van een (moreel) goede wereld, samen met elkaar.

In het algemeen stelt de studie *Global Views on Religion* vast dat de meerderheid religie respecteert en openstaat voor diverse overtuigingen. De verschillende landen zijn verdeeld over de impact van religie op de wereld en over het belang van religie voor de vorming van waarden en normen. In de landen waar religie een belangrijk onderdeel van de identiteit vormt, zijn mensen er wel van overtuigd dat religie nodig is voor de waarden en normen. Daartegenover valt het op dat de meeste landen, met als opvallende uitzondering India, openstaan voor andere religies. Mensen tonen er respect wanneer ze met andere religies worden geconfronteerd en voelen zich op hun gemak om met andere levensbeschouwingen samen te leven. Respect voor anderen en hun overtuigingen, dat biedt kansen voor dialoog.

Er ontbreken echter een aantal landen in het Ipsos-onderzoek die vandaag toch interessant zijn om nader te bekijken. Zo werd bijvoorbeeld de Arabische wereld, waar radicalisme en terrorisme vaak hoogtij vieren, niet bevraagd. In de meeste Arabische landen zijn er grote sociaaleconomische en politieke problemen. Het *Arabisch rapport van menselijke ontwikkeling*, een onafhankelijk platform gesponsord door het Ontwikkelingsprogramma van de Verenigde Naties, heeft al meermaals gewezen op de onvrijheid, de zwakke positie van vrouwen en een kennisachterstand. De religieuze macht in de huidige Arabische wereld is zo groot, dat ze de politieke macht dreigt te verdringen. Een allerminst positief verhaal dus ...

Het valt te betwijfelen of dit onderzoek een voldoende algemeen beeld van de houding tegenover religie verschaft. Conclusie? De titel van het onderzoek *Global Views on Religion* is ietwat hoog gegrepen. Het is wel interessant om te zien hoe men wereldwijd - de Arabische wereld niet meegerekend - en in België tegenover religie staat.

Zes stellingen

De Ipsos-studie bestaat uit zes stellingen, waarbij de respondenten moesten aangeven in welke mate ze ermee akkoord gaan. De stellingen zijn:

- Religie doet meer kwaad dan goed in de wereld.
- Mijn religie definieert mij als persoon.
- Ik voel mij helemaal op mijn gemak in het gezelschap van mensen met andere religieuze overtuigingen dan ikzelf.
- Ik verlies het respect voor mensen wanneer ik ontdek dat ze niet-religieus zijn.
- Religieuze mensen zijn betere burgers.
- Religieuze praktijken zijn een belangrijk onderdeel voor het morele leven van burgers in mijn land.

Naast België werd het onderzoek uitgevoerd in Argentinië, Australië, Brazilië, Canada, Duitsland, Frankrijk, Hongarije, India, Italië, Japan, Mexico, Peru, Polen, Rusland, Servië, Spanje, Turkije, Verenigde Staten, Verenigd Koninkrijk, Zuid-Afrika, Zuid-Korea en Zweden.

Beau Barthels

“Hier telt onze eigen mening”

O

p 21 juni 2017, de Internationale Dag van het Humanisme, zetten veertien jongeren de jeugdvereniging Vrijzinnige Jongeren Maasland op de kaart. Voor de opstart kozen ze zelf hun naam, ontwierpen een logo en maakten ze afspraken. De leden zetten zich in voor goede doelen en bedenken leuke activiteiten. Beau Barthels, zeventien jaar, is een van de oprichters.

Esther Meuwis

De Vrijzinnige Jongeren Maasland, met Beau Barthels vooraan in het midden: "Ik hoop dat steeds meer jongeren ons leren kennen en dat daardoor de vrijzinnige jongerengemeenschap groeit."

“

Graag en belangeloos voor anderen opkomen

”

Waarom hebben jullie de Vrijzinnige Jongeren Maasland opgericht?

Mijn leerkracht niet-confessionele zedenleer moedigde ons aan om een vrijzinnige jongerenwerking in Maaseik op te starten. En ik was meteen enthousiast.

Waar komt dat enthousiasme vandaan?

We bepalen zelf de richting die we uitgaan en we organiseren toffe activiteiten. Hier telt onze eigen mening. Ik probeer nieuwe dingen uit in onze vereniging en doe nieuwe ervaringen op. We bedenken activiteiten, doen inkopen, beheren de financiën, kleden onze zaal aan en ontwerpen affiches. Kortom, we doen alles zelf en niemand beslist in onze plaats. Ik ontdek wat ik allemaal kan en dat is meer dan ik voor mogelijk hield. Mijn zelfvertrouwen is hierdoor gegroeid en dat helpt me om bewuster keuzes in het leven te maken.

Welke activiteiten organiseren jullie?

De eerste activiteit was een teambuildingsdag. We kozen voor paddleboarden, boogschieten en een uitdagende hindernissen-parcours. We wilden de dag afsluiten met een barbecue, maar hadden slechts een budget van zevenenzestig euro voor vijftien personen. Toen ontdekte ik dat er veel mogelijk is met weinig geld. Eerst bespraken we het menu en vergeleken we prijzen. Daarna kochten we basisbenodigdheden zoals pasta, groenten, vlees en fruit, en pas later keken we naar eventuele extraatjes. In de voormiddag van de teambuildingsdag organiseerden we een workshop koken, waarop we fruitsla, pasta- en groenteschotels maakten. De hele tafel stond vol gerechten. Het was ons gelukt om de dag te beëindigen met meer dan voldoende lekker voedsel.

Onze volgende activiteit was een kunstveiling ten voordele van Oxfam. Wij maakten zelf kunstwerken met verschillende technieken, zoals actionpainting, stempelen, schilderen, fotografie en graffiti. Iedereen creëerde een kunstwerk en deed waar hij zin in had. We schreven teksten, maakten foto's, ontwierpen

affiches en flyers. We verbaasden elkaar met onze creativiteit. Door de veiling leerden onze ouders, vrienden en familie de vereniging kennen. Tijdens De Warmste Week trokken we met de trein naar Wachtebeke voor Music for Life en schonken we vierhonderdvijftig euro, de opbrengst van de veiling, aan Oxfam. Later dit jaar, in juni, plannen we een fuif in een boerderij of een jeugdcentrum. Verder bespreken we een eventuele workshop filmmaken, waarvan we de resultaten tijdens een 'nacht van de wansmaak' zullen vertonen.

Lukt dit zonder ondersteuning?

We hebben zelf veel goede ideeën en weten van aanpakken. Er zit veel talent in de groep. Wanneer er een activiteit is, zoals een fuif, dan gaan we na: Wat hebben we nodig? Wie gaat de bar doen? Wie maakt de activiteit bekend en hoe? Wie zorgt er voor muziek? We spreken een taakverdeling af of communiceren via de WhatsAppgroep. Iedereen bepaalt zelf hoeveel tijd hij of zij in de vereniging wil investeren en wat hij of zij wil doen.

Daarnaast zijn er ook kennissen en vrienden die we, als het nodig is, kunnen aanspreken om te helpen. Zo ontwierp ik het logo van de Vrijzinnige Jongeren Maasland en digitaliseerde een vriend het, omdat hij dat beter kan. Als we iets niet weten, kloppen we met onze praktische vragen aan bij Jan Schurgers, centrumverantwoordelijke van Vita Humana, het Vrijzinnig Ontmoetingscentrum Maasland in Maaseik. We mogen gratis gebruikmaken van de zaal van Vita Humana. Ook de Instelling voor Morele Dienstverlening, het Humanistisch Verbond Maasland en de Humanistische Jongeren Maasland ondersteunen onze activiteiten.

Om het voortbestaan van de groep te verzekeren, is er nood aan zowel ervaren als jonge leden. We zijn een vereniging voor jongeren van zestien tot vijfentwintig jaar. Veel leden haken af na het zesde middelbaar, omdat ze elders verder studeren of gaan werken. Daarom gaan we actief op zoek naar nieuwe jongeren die zich voor onze vereniging willen inzetten. Jan is ook van plan

Beau Barthels: "Door de ervaring die ik bij de Vrijzinnige Jongeren Maasland opdoe, durf ik mijn dromen met nog meer overtuiging te realiseren."

om het project en de activiteiten tijdens de lessen niet-confessionele zedenleer toe te lichten, met als doel nieuwe leden aan te trekken.

Wat zou je graag bereiken met de Vrijzinnige Jongeren Maasland?

Familie, vrienden en klasgenoten moeten weten wie we zijn en wat we doen. We zijn een groep jongeren die zich inzet voor het goede doel en plezier maakt. Het is fijn dat mensen ons werk waarderen. Er zijn nog jongeren die graag en belangeloos voor anderen opkomen. Ik hoop bovendien dat de Vrijzinnige Jongeren Maasland een doorlopend project worden, met een voortdurende toestroom van nieuwe leden en meer ervaren jongeren die de werking helpen uitbouwen. Kortom, ik hoop dat steeds meer jongeren ons leren kennen en dat daardoor de vrijzinnige jongerengemeenschap groeit.

Wat wil je zelf bereiken in de toekomst?

Ik ben niet-gelovig en kies mijn eigen weg. Mijn grootvader aan vaders kant werd 'de wandelende encyclopedie' genoemd. Wanneer we gingen wandelen, gaf hij altijd veel uitleg, en wat ik niet begreep, zocht ik achteraf op. Hij leerde me nadenken over de natuur en de mensen. Het is belangrijk om te weten wat er in de wereld gebeurt. Ik denk na over de dingen, formuleer mijn mening en luister naar andere standpunten. Door de ervaring die

ik bij de Vrijzinnige Jongeren Maasland opdoe, durf ik mijn dromen met nog meer overtuiging te realiseren. Er zijn veel mensen die niets nog gratis doen, maar het leven draait niet om geld. Ik wil comfortabel leven, maar hoeft niet rijk te zijn. Ik wil liever mensen laten lachen en hen gelukkig maken.

Mijn overgrootvader aan moeders kant had een Volkswagenbusje. Van kleins af aan hoorde ik verhalen over hem, zag ik foto's van zijn reizen en verkondigde ik dat ik ook zo'n busje wilde. Wanneer ik achttien ben, wil ik mijn rijbewijs halen, een busje kopen en dat samen met mijn grootvader ombouwen tot een soort mobilhome. Zo heb ik altijd een huis bij mij. Dan ga ik de wereld rondreizen en kunnen mensen me via Facebook volgen. Ik heb enkele vrienden die graag een periode willen meereizen. Mijn idee is om in elk land dat ik bezoek regionale producten of goederen mee te nemen naar andere landen, om op die manier mensen uit verschillende culturen samen te brengen. Door producten van over de hele wereld te delen, zoals een indiaanse pijp of een Balinese mondharp, leren mensen uit verschillende landen en culturen elkaar kennen. Daarnaast maak ik in elk land een foto van mezelf en de vrijzinnig humanistische vlag, en deel ik die met de wereld. Want iedere mens heeft recht op de vrijheid om zijn leven zelf in te vullen.

Dossier

Migratie Een wereld in beweging

18 Bang voor de barbaren
Migratie historisch gezien

22 Balanceren tussen twee culturen
Migratie en identiteit

26 “Multiculturalisme geldt voor iedereen”
Gevlucht voor religieus geweld

28 Migratie van hoogopgeleiden
Brain drain, brain gain & brain waste

30 Factcheck
Migratie in cijfers

32 “Het zijn geen nummers, het zijn mensen”
Saskia Sassen en Emma Bonino

36 Jongleren
Jongeren aan het woord

38 Voorbij de maan
Migreren naar Mars of Proxima b?

40 Het verschil maken
Ondersteuning van nieuwkomers

43 Doordacht
Een verzameling weetjes en tips

Bang voor de barbaren

Migratie historisch gezien

Historicus Yuval Noah Harari wijst in zijn bestseller *Sapiens. Een kleine geschiedenis van de mensheid* op de milieu-impact van de prehistorische migratie

M

igratie is een gekleurd thema. Wie een standpunt inneemt, belandt al gauw aan de ene of de andere zijde van een morele en politieke breuklijn. Door het thema vanuit een historisch perspectief te benaderen, kunnen we onze blik verruimen en de vaak verhitte debatten overstijgen. Een genuanceerde lezing van de geschiedenis sterkt ons bovendien om het vrijzinnig humanistisch ideaal van een open en vredevolle wereldsamenleving na te streven.

Bert Goossens

Immigranten in New York in 1887: migratie is geen nieuw fenomeen, maar is door de tijd heen wel veranderd

Prehistorische migratie

In het grootste deel van onze geschiedenis leidde de mens een nomadisch bestaan, een leven van permanente migratie. Volgens de huidige inzichten trok de homo sapiens omstreeks 200.000 jaar geleden weg uit Afrika en verspreidde zich over tienduizenden jaren met horten en stoten over de hele aardbol.

Historicus Yuval Noah Harari wijst in zijn bestseller *Sapiens. Een kleine geschiedenis van de mensheid* op de milieu-impact van de prehistorische migratie. De migratiebewegingen van de jager-verzamelaar gingen gepaard met ongeëvenaarde ecologische catastrofes. Vooral de grote harige dieren, waarop de mens jaagde, moesten het daarbij ontgelden. Toen onze voorouders 45.000 jaar geleden voor het eerst de oversteek naar Australië maakten, stierven drieëntwintig van de vierentwintig grote inheemse diersoorten op korte tijd uit.

De migratie- en milieuproblematiek zijn nauw verbonden. Milieuproblemen liggen historisch gezien vaak aan de basis van een volksverhuizing. Dat is vandaag niet anders. Het aantal klimaatvluchtelingen neemt de laatste jaren fors toe. Experts binnen de Verenigde Naties voorspellen dat er tegen 2050 tot tweehonderd miljoen mensen op de vlucht zullen zijn ten gevolge van klimaatverandering.

Een ander inzicht dat Harari aanbrengt, is dat de DNA-samenstelling van een moderne mens mee wordt bepaald door de migratiebewegingen van onze prehistorische voorouders. Een DNA-analyse, die je tegenwoordig gewoon online kan bestellen, laat menig *white supremacist* schrikken over het hoge percentage Afrikaans DNA dat hij of zij bezit. Ons DNA bevat zelfs een hoeveelheid genetisch materiaal dat afkomstig is van andere menssoorten, zoals de neanderthaler.

Dat wetenschappelijk inzicht kan ons definitief laten concluderen dat raszuiverheid een achterhaald idee is. Harari ziet echter ook een gevaar in de nieuwe ontdekkingen. We kunnen nu namelijk onderscheid maken tussen groepen op grond van DNA-verschillen die honderdduizenden jaren teruggaan. Melanesiërs hebben bijvoorbeeld DNA van de denisovamens, Europeanen van de neanderthaler. Het zou een basis kunnen vormen voor een nieuw soort onzinnig racisme.

Het einde van onze beschaving?

Het sedentair worden van de mens luidt niet het einde van de migratie in. Onze geschiedenis staat bol van avontuurlijke volksverhuizingen, gedwongen slaventransporten en mensen die elders op zoek gaan naar een beter bestaan.

Beleidsmakers die niet warmlopen voor

nieuwkomers doen graag een beroep op doerbeelden, waarbij ze terugrijpen naar historische precedents. Zo zijn er de afgelopen jaren veel vergelijkingen gemaakt tussen de toestroom aan vluchtelingen in de Europese Unie en de val van het Romeinse Rijk. Waren het immers niet de migrerende barbaren uit het Oosten die het einde vormden van het Romeinse Rijk, een wereldrijk dat maar liefst vier eeuwen floreerde en de bakermat vormt van 'onze' westerse beschaving?

Dergelijke historische vergelijkingen kunnen inzicht brengen, maar hebben minstens even vaak tot doel een vooropgestelde politieke agenda te dekken.

Historicus Jeroen Wijnendaele stelt in zijn boek *Romeinen en barbaren. De ondergang van het Romeinse Rijk in het Westen* dat de opsplitsing tussen Romeinen en barbaren niet zo scherp was. Of zoals hij het formuleert: "Het Romeinse Rijk was een bruisende smeltkroes van culturen met een grote barbaarse component." Een wij-zij-verhaal, met enerzijds hoogculturele Romeinen en anderzijds onbeschaafde barbaren, is te simplistisch. De Germaanse culturen hoefden bovendien op veel vlakken niet onder te doen voor de Romeinse.

We mogen ook niet vergeten dat de veroverende Romeinen vóór alles zelf migranten waren. In plaats van de lokale gebruiken in

Narses overwint de Ostrogoten in 553: historicus Jeroen Wijnendaele stelt dat de opsplitsing tussen Romeinen en barbaren niet zo scherp was

de veroverde gebieden te proberen uit te roeien, integreerden ze die strategisch in hun eigen Romeinse cultuur. Wijnendaele: "Wat de Laat-Romeinse staat zo'n merkwaardig succesverhaal maakte was dat het er niet toe deed of men nu een Britse soldaat, Afrikaanse boer of Syrische handelaar was. Allemaal waren ze ook Romeinen en konden ze tot de toplaag van de maatschappij doorstromen. (...) Ook voor vele barbaren was het Romeinse keizerrijk geen aartsvijand maar een carrièremogelijkheid."

Het proberen buitensluiten van de oostelijke barbaren, samen met allerhande interne strubbelingen, was net een oorzaak van de ondergang van het Romeinse Rijk.

De oostelijke barbaren, een amalgaam van Germaanse *chiefdoms*, waren sinds de derde eeuw in vele gevallen bondgenoten van de Romeinen en dienden om andere invallers af te wenden. De Romeinen speelden verdeel-en-heersspelletjes met die *chiefdoms*, door het sluiten van snel wisselende bondgenootschappen. Op korte termijn een slimme techniek, maar op lange termijn groeide de frustratie van die volkeren omdat ze maar in zeer ongelijke mate konden profiteren van de Romeinse rijkdom. Hierdoor ontstonden groeperingen van Germaanse confederaties, wat een verhoogde migratiedruk en gewelddadige invallen tot gevolg had.

Een meer treffende gelijkenis dan diegene die populistten beweren te zien, is dat het Romeinse Rijk, noch de Europese Unie zich kon isoleren voor nieuwkomers. Alle populistische *pushback*-retoriek ten spijt.

Push & pull

Migratie is geen nieuw fenomeen, maar is door de tijd heen wel veranderd. Vandaag is het afleggen van grote afstanden relatief makkelijk en goedkoop. Bovendien vereist de liberalisering van de handel meer mobiele arbeidskrachten en staan alle uithoeken van de wereld met elkaar in verbinding via communicatienetwerken.

De economische uitzichtloosheid in ontwikkelingslanden roept bij velen het verlangen op om het thuisland te verlaten en op zoek te gaan naar een beter leven. Oorlog, politieke vervolging en milieuproblematiek zijn eveneens vaak voorkomende *push*-factoren om elders een beter lot na te streven.

Anno 2018 trekt Europa met zijn hoge concentratie rijkdom en vrije samenlevingsmodel veel mensen aan die op zoek zijn naar een beter bestaan. Dat is niet altijd zo geweest, in de achttiende en negentiende eeuw trokken Europeanen massaal naar de Nieuwe Wereld. Naast zin voor avontuur lag vooral een armoedige thuissituatie, met hoge werkloosheid en bijhorende hongersnood, aan de basis van een enkeltje richting Amerika.

Een belangrijke *pull*-factor vandaag is het economische gegeven dat de Europese landen kampen met een laag geboorte- en sterftecijfer, wat voor een vergrijzing van de bevolking zorgt. Vanuit dat perspectief is de aanvulling van de actieve werkende bevolking met migranten interessant. Die (jonge) werkkrachten zijn broodnodig om de sociale zekerheid te financieren.

Dat zorgt echter voor wrevel bij een deel van de autochtone bevolking. In het bijzonder bij laagopgeleide burgers, omdat zij op de arbeidsmarkt meer concurrentie van die nieuwkomers ondervinden.

Veel mensen voelen zich bovendien niet (alleen) economisch, maar ook cultureel bedreigd door migranten. Volgens die perceptie komen de eigen waarden en normen onder druk te staan.

Een kritische benadering van het fenomeen migratie, zowel economisch als cultureel, vormt geen enkel probleem in een open democratie. Diversiteit is intrinsiek waardevol, maar kan niet zonder dialoog en een open houding van de verschillende culturele en levensbeschouwelijke gemeenschappen.

Het is evenwel belangrijk om, los van de politieke overtuigingen, een humane lijn aan te houden met betrekking tot nieuw-

Kosmopolitisme houdt in dat burgers over de hele wereld niet enkel op papier, maar ook in praktijk gelijken zijn

komers. Hier wordt echter steeds vaker van afgeweken door zowel burgers als politieke leiders. Een van de vele schrijnende voorbeelden waren sommige uitlatingen op de sociale media naar aanleiding van de geboorte van de eerste Weense nieuwjaarsbaby. De Turkse namen van de ouders en een foto van de moeder met een hoofddoek konden op intrieste reacties rekenen, zoals: “Ik hoop op een wiegendood”, “De volgende terrorist is geboren” of “Deporteer dit uitschot meteen”.

Het zijn net die individuen die zich profileren als verdedigers van ‘onze’ westerse waarden. Het thema migratie dwingt ons meer dan ooit het debat te voeren over wat die waarden nu juist zijn.

Een vrijzinnig humanistisch ideaal

Het kan verhelderend zijn om na te gaan wat de grote Verlichtingsdenkers over het thema migratie hebben geschreven. Het is immers in de Verlichting dat we de oorsprong voor onze seculiere rechtsstaat vinden.

De Duitse filosoof Immanuel Kant bijvoorbeeld schrijft in zijn boek *Naar de eeuwige vrede* (1795) over de mogelijkheid van een wereldgemeenschap van burgers. Hij argumenteert dat wereldwijde vrede alleen mogelijk is wanneer alle staten zich organiseren op basis van republikeinse oftewel democratische idealen, waarbij gastvrijheid

een essentiële waarde is. Kant stelt niet dat migranten dezelfde rechten moeten krijgen als de inwoners van een republiek, maar plaatst in zijn filosofie de menselijke waardigheid wel steeds centraal: “Handel zo dat je de mensheid, zowel in je eigen persoon als in de persoon van ieder ander, nooit als louter middel benadert, maar steeds ook als doel.”

Terrorisme en populisme, die beide een sterke voedingsbodem in de nieuwe sociale media hebben gevonden, hebben de droom van een open wereldsamenleving de laatste jaren een ferme knauw gegeven. Toch is het idee van een wereldburger-schap of kosmopolitisme een waardevol ideaal om na te streven. Vrij verkeer van goederen en financiële transacties - denk maar aan de Panama Papers - is helemaal ingeburgerd. Waarom zijn er dan zoveel grenzen voor het verkeer van mensen?

Kosmopolitisme houdt in dat burgers over de hele wereld niet enkel op papier, maar ook in praktijk gelijken zijn. Dat impliceert dat alle mensen naar andere landen reizen als gast en ze niet langer gelabeld kunnen worden met de inhumane benaming illegaal. Op politiek vlak moeten er nog veel kilometers worden afgelegd om dat ideaal te bereiken. We mogen echter niet berusten in het cynisme en de onverdraagzaamheid die op de sociale media vaak het hoogste

woord voeren. We moeten blijven inzetten op dialoog en internationale samenwerking op het niveau van de Europese Unie en de Verenigde Naties.

De seculiere rechtsstaat, het respecteren van de mensenrechten - ook die van de nieuwkomers - en internationale samenwerking op vlak van migratie en milieu zijn de beste recepten om de droom van eeuwige vrede te kunnen realiseren.

Meer weten?

- **Migratie. Winnaars en verliezers**, Michèle Morel en Cedric Ryngaert, Acco Uitgeverij, 2011.
- **Sapiens. Een kleine geschiedenis van de mensheid**, Yuval Noah Harari, Thomas Rap, 2011.
- **Romeinen en barbaren. De ondergang van het Romeinse Rijk in het Westen**, Jeroen Wijnendaele, Davidsfonds Uitgeverij, 2012.
- **Naar de eeuwige vrede**, Immanuel Kant, Uitgeverij Boom, 2012.
- **Waarom we alle grenzen moeten openzetten**, Rutger Bregman, artikel op decorrespondent.nl, 2013.

Balanceren tussen twee culturen

Migratie en identiteit

Zich verplaatsen in het perspectief van een ander, helpt om dingen op een andere manier te benaderen

M

igratie bestaat in vele vormen: omdat het moet, omdat het kan, omdat je het ondergaat. Eenmaal ver van het thuisland, is het vaak

balanceren tussen twee culturen. Hoe ervaren migranten die confrontatie? En wat denken ze van de vooroordelen die vaak over hen bestaan? We vroegen het aan drie nieuwkomers, de ene al wat nieuwer in België dan de andere. In de statistieken behoren ze tot de eerste generatie migranten.

Nils Van den Bergh & Ellen Vandevijvere

Simona: "België is een land met een groot hart."

© Ellen Vandevijvere

Simona (Roemenië)

In 2007 besloot Simona Mihaela Stoia (36) definitief in België te blijven, uit liefde voor haar latere echtgenoot, die naar België was gevlucht om aan het communistische regime van de Roemeense dictator Nicolae Ceausescu te ontsnappen. Terwijl ze in haar thuisland als juriste goed haar brood verdiende, gooit ze het hier over een andere boeg. Ze volgt haar passie en is intussen bijna afgestudeerd als master in de schilderkunst aan de KASK, de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten in Gent. Al is ze een nieuwkomer van de eerste generatie, toch heeft ze zichzelf nooit als een migrant beschouwd. "Wanneer het in de media over migranten gaat, denk ik daarbij nooit aan mezelf." *(lacht)*

Wat was voor jou de grootste cultuurshock toen je hier aankwam?

Het eerste wat me hier opviel, waren jullie talen. Jullie vinden het normaal om meerdere talen te spreken, terwijl we in mijn thuisland maar één moedertaal hebben. Meerdere talen is een ongelooflijke rijkdom.

Ook stelde ik vast dat jullie maatschappij op een vreedzame manier werkt. Jullie zijn gewend aan het feit dat er democratie is, en veel vrijheid, en dat minderheden worden beschermd. België is een land met een groot hart. Het is bewonderenswaardig dat jullie zoveel inspanningen doen om dat waar te maken. Uiteraard zijn hier ook problemen, maar door de band genomen werkt het systeem wel.

Ben je veranderd door hier te verblijven?

Roemenen zoeken onmiddellijk en veel

contact. Hier is dat niet het geval. In het begin vond ik dat eigenaardig, maar later begreep ik dat het een kwestie van respect voor elkaars privacy is. Vandaag waardeer ik dat wel. Als ik nu naar Roemenië ga, houd ik er zelfs niet meer zo van om voortdurend aangesproken te worden.

Ook op het vlak van waarden en normen ben ik opengebleeid. Ik word hier niet beoordeeld en niemand kijkt me op de vingers over hoe ik mij gedraag. Ik besef dat meer en meer, nu ik hier woon. Wanneer ik tegenwoordig in Roemenië op bezoek ben, voel ik dat ik de westerse waarden sterker dan vroeger wil verdedigen. Bijvoorbeeld als het over abortus of homoseksualiteit gaat. Het is er soms moeilijk, vooral voor de oudere generatie, om elkaar te aanvaarden. De basis van aanvaarding is voor mij de liefde. Sinds ik hier woon, is liefde voor mij enorm belangrijk geworden. Om het goede in mensen te zien, want in de eerste plaats ga ik daarnaar op zoek.

Wat kunnen wij leren van mensen in Roemenië?

Leren meer met elkaar te praten en te delen, zonder er per se iets voor terug te verwachten. We moeten echt leren om gratis hulp te aanvaarden. Ik zie een verband met het individualisme en ook met de economische situatie. Hier vinden mensen het niet meer normaal om geholpen te worden en willen ze ook niemand lastigvallen, zoals voor boodschappen of het huishouden. Dus betalen ze er maar voor zodra ze het zich financieel kunnen veroorloven. Nochtans, mensen van welke

origine dan ook willen wel degelijk iemand helpen als er nood aan is.

Heb jij advies voor mensen die vooroordelen tegenover immigranten hebben?

Belgen zijn heel open en gemakkelijke mensen. Ik werd onmiddellijk aanvaard en heb het geluk gehad dat ik mijn weg snel heb gevonden dankzij mijn echtgenoot die hier al woonde. Uiteraard speelt angst of een slechte ervaring een rol bij vooroordelen. En die hebben we allemaal wel, zo zitten we nu eenmaal in elkaar. Maar dat wil niet zeggen dat we eraan moeten toegeven. We moeten ons ervan bewust zijn dat we uiteindelijk allemaal mensen zijn, met dezelfde noden en verlangens. Maak eerst kennis met elkaar en sta open voor anderen. Zonder contact en communicatie zal je alleen maar een oordeel vormen op basis van andermans oordeel.

Ik zal me misschien nooit echt honderd procent Belgisch voelen, maar aan de andere kant voel ik me ook niet meer thuis in Roemenië. Ik heb hier nu mijn leven, en veel vrienden van wie ik houd en op wie ik altijd kan terugvallen. Dat is een heel fijn gevoel.

Saraa: "Je hebt regelmatig updates nodig, van je volk en van je denken."

Saraa (Mongolië)

Er is weinig wat Saraa (32) afschrikt. In 2008 vertrok ze vanuit de Mongoolse hoofdstad Ulaanbaatar naar Europa, als au pair. Ze kende geen andere talen, had nog nooit gereisd en had nauwelijks een idee van wat haar te wachten stond. Gefascineerd leerde ze over de progressieve ethische wetgeving en de voordelen van open communicatie. In contact komen met andere culturen en denkwijzen beschouwt ze als een must om zich als persoon te ontwikkelen.

Wat was voor jou de grootste cultuurshock toen je hier aankwam?

Niets had me kunnen voorbereiden op de luchthaven van Schiphol. Zoveel dingen samen in één complex! Het is een luchthaven, maar je hebt er ook treinen, bussen en veel winkels. In Ulaanbaatar heb je gewoon twee landingsstroken - voor binnenlands en buitenlands verkeer - en binnen heb je een soort krantenkiosk waar je snoepjes koopt als je honger hebt. Tijdens de landing in Schiphol keek ik naar beneden en bedacht ik hoeveel werk het moet hebben gekost om het gras zo netjes te onderhouden. Ik zag bloemperken met meer kleuren dan ik kende.

Toen ik de grens met België overstak, viel me dadelijk het verschil in huizen op. Plots zag ik kleine huizen tussen grotere gepropt, in uiteenlopende stijlen. Het was me meteen duidelijk dat Belgen anders in de wereld staan.

Ben je veranderd door hier te verblijven?

In Azië is het ongebruikelijk om nee tegen iemand te zeggen. Daar zeg je niet zomaar openlijk wat je denkt of wat je wil. Hier móét je dat doen. Mijn gastgezin leerde me dat het oké is om af en toe nee te zeggen. Wij, Aziaten, denken dat je uit beleefdheid altijd ja hoort te zeggen, ook tegen mensen die je niet kent. Je moet altijd op je woorden letten. Hier spreek je vanuit je eigen ik: ik wil dit, ik doe het zo ... Je zet jezelf op de eerste plaats. In Azië denken we precies omgekeerd. Als twee Aziaten door een deur moeten, zeggen ze allebei: na u. En misschien gaan ze zo een tijdje door en stapt er dan uiteindelijk niemand door die deur. *(lacht)*

Wat kunnen wij leren van mensen in Mongolië?

Ik denk dat wij in Mongolië adaptiever zijn. Mongolië is een land van nomaden. Wij trekken rond met onze kuddes. Het lijkt alsof wij het gezag hebben, maar in werkelijkheid volgen wij de dieren. Alleen zo krijgen we gezonde en goed doorvoede schapen en paarden. En wij, wij passen ons aan, aan de natuur en de veranderende omstandigheden.

Belgen vergeten wel eens een oplossing voor hun problemen te zoeken. Ze klagen veel - over het weer of over wat ze niet hebben - maar vergeten soms zichzelf te helpen. Door

bijvoorbeeld beter te studeren of ergens mee aan de slag te gaan.

Jullie blijven op één plek, waar jullie familie en vrienden ook steeds blijven. Op heel wat vlakken zijn jullie een intelligent en sterk volk, maar jullie gaan te weinig op ontdekking. Belgen zijn sedentair, ook in hun hoofd. Zich verplaatsen in het perspectief van een ander, helpt om dingen op een andere manier te benaderen. Zo vind je oplossingen die je anders niet zou zien. Eens je de cirkel doorbreekt, besef je dat je misschien toch iets kan veranderen aan zaken waar je eerst geen vat op leek te hebben.

Heb jij advies voor mensen die vooroordelen tegenover immigranten hebben?

Luister gewoon eens naar wat mensen met een andere achtergrond te vertellen hebben. Je moet een gezonde dosis nieuwsgierigheid hebben. Denk niet meteen dat ze je man, je vrouw of je werk komen stelen.

In de jaren twintig kwam de eerste generatie Italiaanse migranten naar hier. België had hen nodig om in de steenkoolmijnen te werken. Nederland bracht Marokkaanse arbeiders over om woningen en ziekenhuizen te bouwen. Waarom dan later dat negativisme? Zonder migratie werkt het gewoon niet. Je hebt regelmatig updates nodig, van je volk en van je denken, om tot betere resultaten te komen.

Youssef: "Mensen gaan niet zonder reden op zoek naar een beter leven."

Youssef * (Syrië)

Tweeëneenhalf jaar geleden vluchtte Youssef (28) voor het geweld in zijn thuisland Syrië. Hij groeide er op in een islamitische omgeving, maar zijn familie was eerder gematigd en zo kreeg hij de kans een open geest te ontwikkelen. Wat in zijn omgeving absoluut niet werd gewaardeerd. Uiteindelijk moest hij vluchten voor de oorlog en het geweld, én wegens zijn gedachtegoed als ongelovige. "Ik had gelezen over de democratie en vrijheden in België en heb toen besloten om naar hier te komen."

Wat was voor jou de grootste cultuurschok toen je hier aankwam?

In Syrië was ik een *kafir*, een ongelovige, tot grote verontwaardiging van extremistische organisaties. Ik ben gelukkig kunnen ontkomen, maar in een nabijgelegen dorp werden meer dan honderd kinderen en mannen vermoord en werden de vrouwen als slavinnen meegenomen. Zij waren niet eens ongelovig, maar ze behoorden tot een andere stroming binnen de islam. Mijn vlucht uit Syrië was niet eenvoudig, de reis was gevaarlijk, zeker de tocht over zee. Ik vond het erg moeilijk dat de mensen op de boot constant over Allah praatten, terwijl dat net de reden was dat ik mijn land ontvluchtte.

Sinds ik in België ben, vind ik het in de

eerste plaats een opluchting om vrij te kunnen praten, hoewel ik er in de nabijheid van moslims nog steeds moeite mee heb. Zij begrijpen dat Europeanen christen of atheïst zijn, voor hen zijn ze allen *kafir*. Maar een Syriër hoort volgens hen moslim te zijn, iets anders aanvaarden ze niet. Dat vind ik tegenstrijdig, want veel islamieten in België beroepen zich op de democratie om hun mening te verkondigen, maar aanvaarden daarom de mening van anderen nog niet.

Ben je veranderd door hier te verblijven?

Jazeker. Ik heb veel van de Belgische cultuur opgestoken. In Syrië was ik een Arabier. Ik functioneerde binnen de Arabische cultuur, omdat ik niet beter wist. Nu heb ik een open visie. Ik heb geleerd om niet zwart-wit te denken en meer te nuanceren. En ik heb ook geleerd om meer voor mijn mening op te komen. Belgen zijn zich er vaak niet meer van bewust, omdat het voor hen vanzelfsprekend is. Voor mij was dat iets noodzakelijks om binnen een maatschappij te kunnen functioneren.

Wat kunnen wij leren van mensen in Syrië?

Familie is een heel belangrijk aspect van het leven in Syrië. We hebben een breed sociaal netwerk dat rond de familie draait. Het is een ander systeem dan hier en het wordt iets ruimer opgevat. Belgen kunnen

wel eens individualistischer zijn. Maar dat is naar mijn mening wel het enige aspect waarvan Belgen kunnen leren.

Heb jij advies voor mensen die vooroordelen tegenover immigranten hebben?

Ik heb veel mensen ontmoet die openstaan voor vluchtelingen, maar ook anderen die het er moeilijker mee hebben. Ik begrijp dat mensen hun cultuur en eigenheid willen beschermen. Syrië had destijds een erg open cultuur, maar nadat het land door de islam werd bezet, heeft het veel van zijn eigenheid verloren. Sindsdien kwam de ene religieuze oorlog na de andere. Ik vind het daarom ook heel belangrijk om de liberale waarden van mijn nieuwe land te behouden en te beschermen.

Mensen gaan niet zonder reden op zoek naar een beter leven. Vrij denken en democratie zijn hier vanzelfsprekend, maar in andere landen kan dat een gevaar voor je leven betekenen. Als je de keuze krijgt tussen je bekeren of vermoord worden, dan is vluchten voor velen de enige optie. In België word ik niet veroordeeld voor mijn opvattingen, of voor de kleding die ik draag ... Er zijn nog steeds veel uitdagingen, zoals de taal leren, maar ik ben ontzettend dankbaar dat ik in België ben terechtgekomen.

* Om privacyredenen is Youssef een schuilnaam.

“Multiculturalisme geldt voor iedereen”

Gevlucht voor religieus geweld

Najeem: “Het heeft een tijd geduurd om de gebeurtenissen een plaats te geven, maar ik wil absoluut weer vat op mijn leven krijgen.”

Door de jarenlange machtsstrijd in Afghanistan slaan inwoners noodgedwongen op de vlucht om te ontkomen aan oorlog en geweld. De radicalisering lijkt er te evolueren naar een gewapende strijd tegen de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van levensovertuiging. Niet alleen de erbarmelijke omstandigheden in het land, maar ook de zoektocht naar betere levensomstandigheden laten diepe sporen na bij de mensen.

Jana Peeters & Ellen Vandevijvere

Najeem (26) werkte in de IT-sector in de Afghaanse hoofdstad Kaboel. Als vrijdenker was zijn leven in gevaar en daarom besloot hij zijn land te verlaten. Na een lange tocht kwam hij in België terecht, waar hij zijn leven opnieuw in handen wil nemen. De gebeurtenissen van de afgelopen jaren hadden echter een enorme impact op hem. Hij heeft te kampen met PTSS of een posttraumatische stressstoornis, een angststoornis met zware gevolgen voor iemands mentale welzijn.

Hoe was je leven in Afghanistan?

Ik ben afkomstig uit Kaboel, waar ik als IT'er voor een beveiligingsonderneming werkte. Daarnaast studeerde ik ook bedrijfskunde. Door de acute dreiging in mijn onmiddellijke omgeving moest ik vluchten. Vuurgevechten en bombardementen maakten deel uit van het dagelijkse leven. Erger waren de vele vormen van religieus geweld. Ik zag een vrouw levend verbrand worden, omdat ze een koran in brand had gestoken. Omstaanders gooiden benzine over haar heen en nog anderen filmde het gebeuren. Ik ruik nog steeds de geur van verbrand vlees en haar. Door dergelijke situaties durf ik er niet openlijk voor uit te komen dat ik niet-gelovig ben. Ik ben altijd bijzonder alert gebleven en hield mijn levensbeschouwing voor mezelf, opdat zoiets mij niet zou overkomen.

Hoe ben je in België terechtgekomen?

Het begon allemaal toen ik een mensensmokkelaar contacteerde. Hij organiseerde de tocht. Eerst met het vliegtuig van Afghanistan naar Iran. Dan gingen we te voet verder en stapten we - met een groep mensen - door een berggebied naar Turkije. Dat was een tocht van achttien uur door de sneeuw. Overnachten deden we in een grot. Eens we in Turkije aankwamen, werden we twee dagen verborgen gehouden in een huis met nauwelijks water of voedsel. Daarna konden we 's nachts met een boot de oversteek naar Griekenland maken. De boot bleek echter niet bestand te zijn tegen het grote aantal inzittenden. De kustwacht merkte ons gelukkig op en kon ons uit het water halen toen

de boot zonk. Na een nacht in de gevangenis lukte het ons toch om met een andere boot midden in de nacht naar Griekenland te varen. Van daaruit nam ik verschillende bussen en treinen, om uiteindelijk in België te geraken.

Hoe was het om je aan het leven in België aan te passen?

Dat ging best gemakkelijk, omdat ik waarden zoals secularisme, pluralisme en multiculturalisme sowieso hanteer. Die zijn voor mij essentieel. Multiculturalisme geldt voor iedereen. Mensen mogen hun religie niet opdringen. Afghanen zijn over het algemeen erg religieus, maar ze moeten erover nadenken waarom ze naar hier komen. Want indien ze bepaalde waarden willen opleggen, belanden ze in dezelfde situatie als in hun thuisland.

Wat was je eerste indruk in België?

Wat me het meest opviel was het individualisme. In Afghanistan word je nooit als een persoon gezien, maar als een deel van de groep of de familie waartoe je behoort. Hier word je wel als een individu beschouwd, waardoor er ook niet zo'n groot verschil tussen mannen en vrouwen is als in Afghanistan. Vrouwen zijn er een soort eigendom van de mannen in hun familie: van de vader, de broer, de echtgenoot. Hier is dat niet zo. Iedereen is vrij en kan doen wat hij of zij wil. Er zijn ook andere kleine culturele verschillen waarmee je toch rekening moet houden. In Afghanistan mag ik bijvoorbeeld geen oogcontact met jou maken, maar als ik je hier niet aankijk, wordt dat als vreemd ervaren. Het is voor een migrant soms moeilijk in te schatten wat beleefd of onbeleefd is.

Hoe kijk je nu terug op je migratie?

Ik ben gegroeid als persoon, omdat ik hier ervaar wat het betekent om in vrede te leven. Wanneer ik in Afghanistan het huis verliet, dacht ik dikwijls: misschien ben ik er vanavond niet meer. Je moest altijd voorzichtig zijn. Daarover moet ik mij hier geen zorgen maken. Ook het feit dat ik sociale wetenschappen ben gaan studeren aan de

Vrije Universiteit Brussel, doet me beseffen dat de hele reis en mijn verblijf hier me hebben veranderd. Jammer genoeg hebben de gebeurtenissen wel hun sporen nagelaten.

Hoe heb je de posttraumatische stressstoornis ontwikkeld?

Ik denk dat de aandoening door verschillende factoren is ontstaan: enerzijds het geweld dat ik in Afghanistan heb gezien en anderzijds de zware tocht naar België. Vooral het zinken van de boot was een traumatische ervaring, omdat ik niet kan zwemmen. Ik probeer momenteel te leren zwemmen, maar verlies de controle zodra ik in het water ben. Ook op oudejaarsavond blokkeer ik, omdat het geluid van vuurwerk me aan explosies doet denken. Ik heb vaak maar een kleine trigger nodig om traumatische herinneringen te herbeleven. En 's nachts kan ik moeilijk slapen door nachtmerries.

Hoe gaat het nu met je?

Aanvankelijk wilde ik niet aanvaarden dat ik een probleem had, maar het manifesteerde zich duidelijk in mijn dagelijkse leven. Ik ben er momenteel voor in begeleiding bij een psycholoog. Ik beseef dat ik veel heb proberen te verdringen om niet met de harde realiteit geconfronteerd te worden. Het was een soort zelfverdedigingsmechanisme. Maar het werd uiteindelijk toch duidelijk dat ik het niet kon negeren of onderdrukken. Het heeft een tijd geduurd om de gebeurtenissen een plaats te geven, maar ik wil absoluut weer vat op mijn leven krijgen.

Migratie van hoogopgeleiden

Braindrain, braingain & brainwaste

Hoogopgeleiden die succesvol migreren kunnen een rolmodel voor anderen in het thuisland zijn en hierdoor kan de interesse en motivering voor onderwijs toenemen

Vaak wordt gedacht dat migranten vooral arme mensen zijn die in een welvarend land een betere toekomst zoeken. Een migrant kan evengoed een hogeropgeleide persoon zijn die zijn talenten beter wil ontplooiën. Wanneer het echter vooral hoogopgeleiden zijn die hun land verlaten, heeft dat gevolgen. In de wetenschappelijke literatuur ziet men zowel negatieve effecten van deze *braindrain*, als positieve, die men dan *braingain* noemt.

Liza Janssens

In de Verenigde Staten is maar liefst vijfenvijftig procent van de masterstudenten in wiskunde, ingenieurs- en computerwetenschappen van vreemde origine. In Groot-Brittannië zijn heel wat huisartsen van buitenlandse afkomst, omdat de gezondheidszorg er volledig door de staat wordt gefinancierd en omdat Britse dokters liever in privéziekenhuizen werken waar ze een beter honorarium krijgen. Geschoolde mensen lijken de onderontwikkelde landen te ontvluchten.

Braindrain

Wanneer hooggeschoolden hun land verlaten kan dat een negatieve invloed hebben op de economische groei, het onderwijs, de inkomensverdeling en de welvaart van het land.

Economen spreken daarom vaak van een *braindrain*, of hersenvlucht.

Hogeropgeleiden verdienen meer dan ongeschoolde werknemers, waardoor ze ook meer kunnen bijdragen aan de belastingen. Een *braindrain* kan zo leiden tot een daling van de inkomsten van het land en/of een daling van het nettoloon van ongeschoolde arbeiders door belastingdruk. Een daling van de overheidsinkomsten zal ook gevolgen hebben voor de financiering van het onderwijs, dat net voor opgeleide arbeidskrachten zorgt.

Geschoolde arbeid brengt investeringen en innovatie mee. Wanneer geschoolde arbeiders

echter het land verlaten, kan dat tot een terugval van de economische groei leiden. Het inkomen van de ongeschoolde arbeiders zal daarbij dalen, want er ontstaat een overschot aan ongeschoolde arbeid. Geschoolde arbeid daarentegen wordt schaarser en dus duurder volgens de regels van vraag en aanbod.

Bovendien kan de vlucht van hoogopgeleiden uit bepaalde sectoren, zoals de gezondheidssector, verstrekken gevolgen hebben. Als alle dokters en verpleegkundigen wegtrekken zonder vervanging, dan zullen mensen met een beperkte kennis van de geneeskunde die zorg op zich moeten nemen, met mogelijk schrijnende gevolgen voor de volksgezondheid.

Economen zijn het erover eens dat migratie van hoogopgeleiden voordelig is voor zowel de gastlanden als de ontwikkelingslanden

Braingain

Maar emigratie van hooggeschoolden kan ook positieve effecten hebben. Economen spreken dan van een *braingain*, of hersenwinst.

Vaak onderhouden migranten nog banden met hun thuisland. Ze sturen al eens geld op naar hun familie en doorgaans wordt dat geld gebruikt voor persoonlijke consumptie en investeringen. Aanvankelijk dacht men dat vooral laaggeschoolde migranten geld overmaken, aangezien zij doorgaans voor een grotere familie dienen te zorgen. Hooggeschoolde migranten komen immers uit rijkere families die een opleiding kunnen betalen. Bovendien kunnen zij hun familie dankzij een hoger inkomen gemakkelijker naar het gastland laten overkomen. Uit recente cijfers blijkt echter dat hoogopgeleide migranten gewoonweg grotere bedragen storten. Al die geldtransfers samen dragen onrechtstreeks sterk bij aan de economische groei van een land. Ze zouden op wereldvlak zelfs de financieringen via ontwikkelingshulp ruimschoots overtreffen.

Migranten maken ook gebruik van hun netwerken die ze in het gastland opbouwen om de gemeenschap in het thuisland te helpen. Zo ontstaan er positieve effecten op de handel in goederen, diensten en technologie, dankzij bijvoorbeeld buitenlandse investeringen. Tevens fungeren de migranten als aanspreekpunt voor anderen die willen migreren en zo verlagen ze de drempel en kosten ervan.

Hoogopgeleiden die succesvol migreren kunnen een rolmodel voor anderen in het thuisland zijn en hierdoor kan de interesse

en motivering voor onderwijs toenemen. Het daardoor groeiend aandeel aan geschoolde arbeid heeft positieve effecten op de investering in onderwijs en op de economische groei. Niet alle mensen zullen immers emigreren, waardoor de scholingsgraad op de lokale arbeidsmarkt stijgt. Dat overtreft uiteindelijk de negatieve effecten van een *braindrain*. Men stelt immers vast dat er in landen met een sterke emigratie van geschoolde arbeiders ook een snellere aangroei van op kennis gebaseerde industrieën is.

Tot slot keren migranten na bepaalde tijd vaak terug naar hun thuisland. Ze brengen dan hun in het buitenland opgebouwde kennis en vaardigheden mee. Wanneer ze die combineren met de deskundigheid van het ondernemerschap en het nodige kapitaal en netwerk in het buitenland, kunnen zij actief bijdragen aan de economische groei en de uitbouw van de kennisindustrieën.

Brainwaste

Braingain-theorieën vertrekken van de veronderstelling dat internationale arbeids-

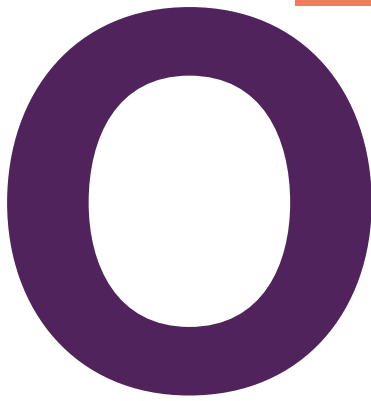
migratie probleemloos mogelijk is. Binnen de Europese Unie zijn de grenzen inderdaad open en kan een Spaanse dokter perfect in België komen werken. Voor een Soedanees ingenieur zijn de buitengrenzen van Europa echter gesloten. Wie toch kan migreren, is nog niet zeker dat het behaalde diploma wel erkend is of dat men de job vindt waarvoor men is opgeleid. Migrant worden in het gastland immers vaak ingezet in jobs waarvoor ze overgekwalificeerd zijn. Economen noemen dit een *brainwaste*, of hersenverspilling.

Hoewel er op korte termijn negatieve effecten kunnen zijn, is migratie van hoogopgeleiden voor ontwikkelingslanden vooral voordelig. Maar ook voor de gastlanden is de komst van hooggeschoolden gunstig, tenminste als zij daadwerkelijk tewerkgesteld worden in de jobs waarvoor ze zijn gevormd. Met de nakende pensionering van de babyboomers zullen we in België binnenkort bijna een miljoen hoogopgeleiden nodig hebben om hen te vervangen. Migratie van hooggeschoolden zal dan nodig zijn en een beleid hier rond dringt zich op.

Meer weten?

- *De impact van migratie op de economische groei van de herkomstlanden*, Maarten Dedeyne, masterproef Universiteit Gent, 2008.
- *Understanding the Effects of Human Capital on Economic Growth*, Maria Anna Papakonstantinou, PhD thesis Rijksuniversiteit Groningen, 2017.
- *Migratie. Winnaars en verliezers*, Michèle Morel en Cedric Ryngaert, Acco Uitgeverij, 2011.
- *Braindrain is goed voor iedereen*, Isabelle Devulder en Alisa Nadezhkina, artikel op Mo.be, 2014.
- *België trekt weinig hoogopgeleide migranten aan*, Pascal Dendooven, artikel in De Standaard, 2017.

Factcheck Migratie in cijfers

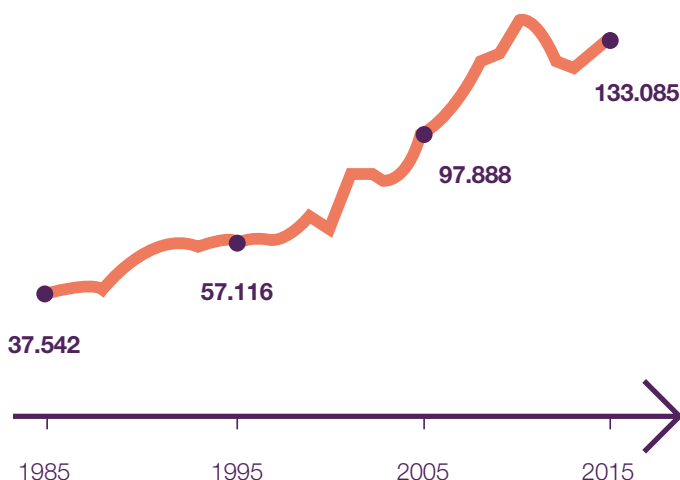
Over migratie doen er veel verhalen de ronde en is er heel wat onduidelijkheid. Het begint bijvoorbeeld al bij de begripsverwarring rond migrant, transmigrant, asielzoeker, vluchteling, ontheemde, expat ... Myria, het Federaal Migratiecentrum, is een onafhankelijke openbare instelling die migratie analyseert, de rechten van vreemdelingen verdedigt en tegen mensenhandel en mensensmokkel strijdt. Myria publiceert concrete cijfers in de driemaandelijkse nieuwsbrief *Myriatics* en in het jaarverslag *Migratie in cijfers en in rechten*. Hieronder kan je een aantal van die cijfers terugvinden.

Liza Janssens

Legale migratie

Een legale migrant is een persoon die nieuw wordt ingeschreven op het grondgebied, met inbegrip van de personen die een statuut van internationale bescherming genieten. Asielzoekers van wie de procedure nog loopt, werden niet meegeteld. In 2015 werden er in België 133.085 legale immigraties van buitenlanders geregistreerd. Van hen komt 60% uit landen van de Europese Unie, vooral uit Roemenië, Frankrijk en Nederland.

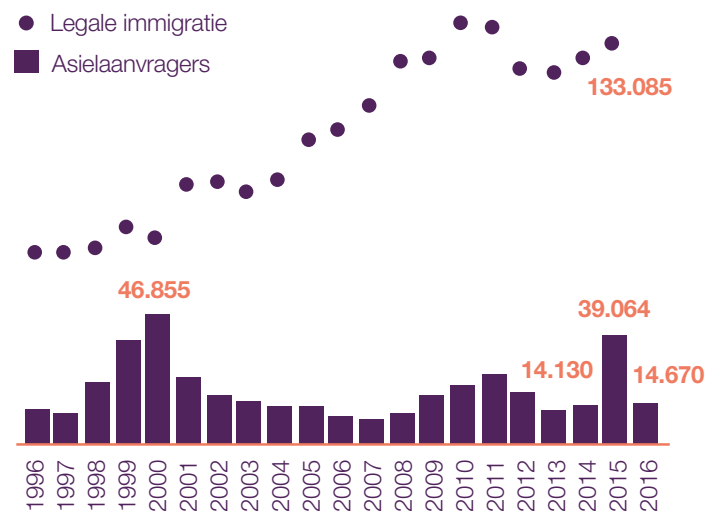
In 2015 werden er in België 133.085 legale immigraties van buitenlanders geregistreerd

Asielaanvragen

Binnen de totale migratiestroom neemt asiel slechts een klein deel in. In 2016 werden er in België 14.670 eerste asielaanvragen geregistreerd, terwijl de legale migratie rond de 130.000 schommelde. Het zijn vooral Syriërs, Afghanen en Irakezen die asiel aanvragen, maar hun aantallen daalden aanzienlijk tussen 2015 en 2016.

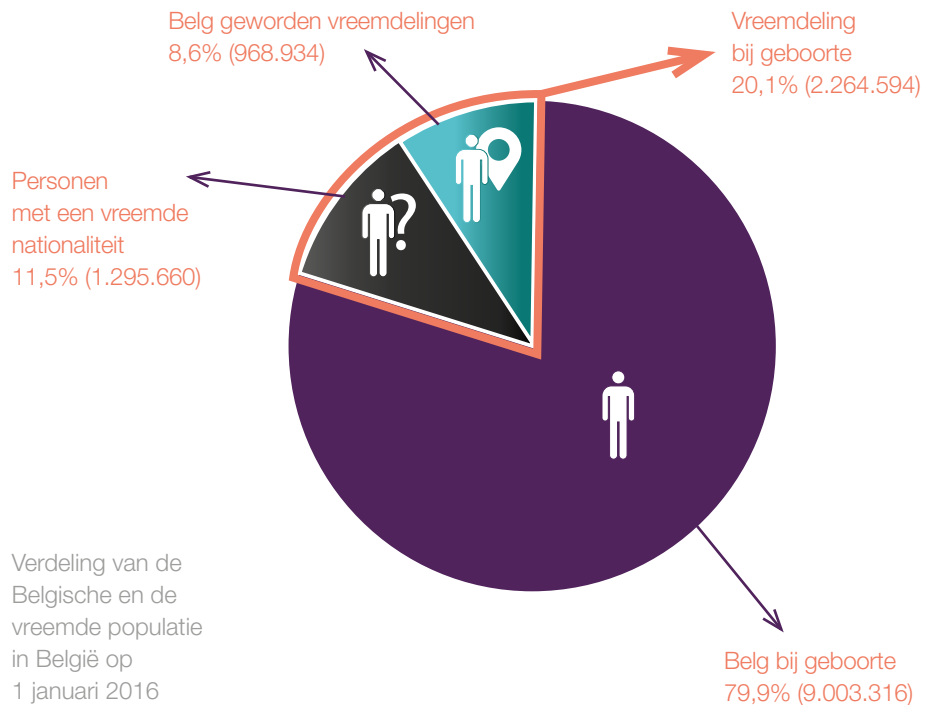
In 2016 werden er in België 14.670 eerste asielaanvragen geregistreerd, terwijl de legale migratie rond de 130.000 schommelde

Vreemde nationaliteit

In 2016 was een vijfde van de Belgische bevolking van vreemde origine en 11,5% had een vreemde nationaliteit. Iets meer dan de helft van de personen van vreemde origine behield dus zijn originele nationaliteit, de rest verwierf de Belgische nationaliteit. Op 1 januari 2016 telde men zo 2.264.594 vreemdelingen bij geboorte, of 20,1% van de in totaal 11.267.910 inwoners in België. Van die 2.264.594 personen behielden 1.295.660 personen hun vreemde nationaliteit en kozen 968.934 personen ervoor om Belg te worden.

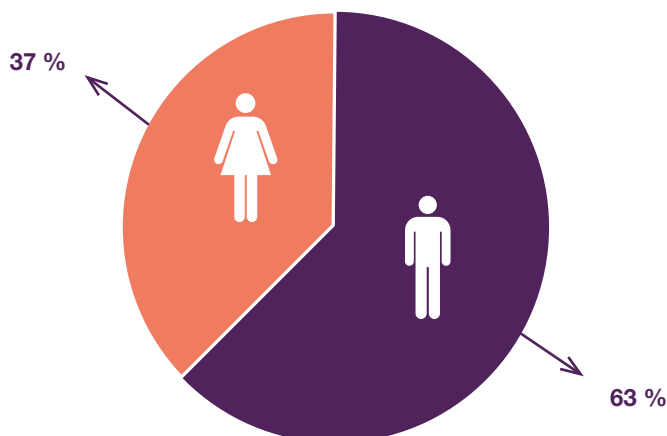
Het overgrote deel van de bevolking met een vreemde nationaliteit is Europees: 52% uit de landen van de EU-15 en 68% uit de EU-28. Als we ook rekening houden met de Europese landen die niet tot de Europese Unie behoren, waaronder Turkije, dan is 75% van de vreemdelingen afkomstig van het Europese continent.

Genderverschillen

Sinds 1992 is het aandeel van vrouwen in het aantal geregistreerde immigraties in België toegenomen van 47% naar 49% in 2015. Het zijn nog steeds hoofdzakelijk mannen die immigreren, maar de immigratie van vrouwen is meer dan die van mannen toegenomen. De immigratie van vrouwen is met een factor van 2,1 toegenomen, tegen 1,9 voor mannen. De vrouwen komen vooral uit Oost-Europa en Oost-Azië. In 2016 in België waren net iets meer dan een derde van de asielzoekers vrouwen, en iets minder dan twee derde mannen.

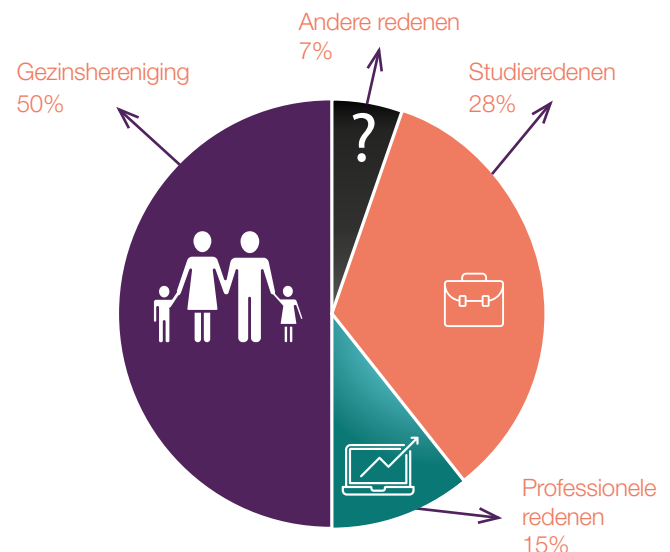
In 2016 in België waren net iets meer dan een derde van de asielzoekers vrouwen, en iets minder dan twee derde mannen

Visa

In 2016 leverde België 28.771 visa voor lang verblijf (meer dan drie maanden) af, hoofdzakelijk voor gezinshereniging (50%), studieredenen (28%) en professionele redenen (15%). Voor alle motieven samen werden 20% van de visa voor lang verblijf geweigerd. Daarbij krijgen Noord-Afrikaanse en Sub-Saharaanse staatsburgers vaker een negatieve beslissing.

In 2016 leverde België 28.771 visa voor lang verblijf af, waarvan 50% voor gezinshereniging

“Het zijn geen nummers, het zijn mensen”

Saskia Sassen en Emma Bonino

© photoflipp066 - Shutterstock.com

Bootvluchtelingen op Lampedusa: het Italiaanse eiland is het symbool van solidariteit en verwelcoming geworden

B

ij de Vrije Universiteit Brussel (VUB) staat het thema migratie duidelijk op de agenda. Saskia Sassen hield de inaugurale rede voor Redelijk

Eigenzinnig in 2016 en Emma Bonino kreeg een eredoctoraat in 2017. Die twee dames zijn elk op hun eigen manier begaan met de migratie- en vluchtelingenproblematiek. Beiden worden ze internationaal geroemd om hun analyse en activisme in de strijd voor de humanisering van de samenleving.

Joke Goovaerts

Voor Saskia Sassen is het hoog tijd dat we internationaal erkennen dat de economische vluchtelingen ontstaan door ... onze economische ontwikkelingen

Redelijk Eigenzinnig

Redelijk Eigenzinnig is een interdisciplinair vak en een lezingenreeks van de VUB, bestemd voor studenten en het brede publiek. Het is een aanzet om kritisch te reflecteren over belangrijke maatschappelijke vraagstukken. Redelijk Eigenzinnig wil een brug slaan tussen de academische wereld, het werkveld en de publieke sfeer. Het grote thema van academiejaar 2016-2017 was migratie. De inaugurale rede werd op 10 oktober 2016 door sociologe Saskia Sassen gehouden in Bozar. De titel van haar lezing was *Migrations and Expulsions*.

Saskia Sassen

Voor sociologe Saskia Sassen is de wereld haar woon- en werkplaats. Ze is behalve een van de meest invloedrijke denkers ook een van de meest globaliseerde personen van deze tijd. Sassen werd in Nederland geboren, maar groeide op in Argentinië en Italië, en studeerde ook in Frankrijk en de Verenigde Staten. Ze doceert aan de London School of Economics en aan de Columbia University in New York.

Ze verkreeg wereldfaam met haar onderzoek naar globalisering, internationale migratie en wereldsteden. Ze bedacht de term *global city* of wereldstad. Met haar gelijknamige boek *The Global City* uit

1991 werd zij een van de meest geciteerde auteurs over globalisering. Volgens Sassen zijn steden cruciale knooppunten geworden. Grote transnationale ondernemingen verspreiden hun productie en handel vanuit één centraal punt, de wereldstad. Het is in die mondiale steden zoals New York, Londen, Tokio ... dat kapitaal en kennis zich concentreren. Sassen wordt de 'vrouwelijke Piketty' genoemd, omdat ze samen met de vermaarde Franse econoom Thomas Piketty een van de meest kritische denkers is wat betreft de groeiende ongelijkheid in de samenleving.

Enkele van haar recente boeken zijn *Cities in a World Economy* (2011) en *Expulsions. Brutality and Complexity in the Global Economy* (2014).

Een nieuwe vorm van migratie

Migratie is van alle tijden en mensen migreren om verschillende redenen: oorlog, natuurrampen, studies, nieuwsgierigheid ... Maar volgens Saskia Sassen duikt er in de eenentwintigste eeuw een nieuw *migrant subject* op. Dat komt door een nieuwe vorm van migratie die met verlies aan habitat te maken heeft, veroorzaakt door oorlog, maar ook door economische ontwikkeling en klimaatverandering.

De economische ontwikkelingspraktijken van hooggeïndustrialiseerde steden in

bepaalde delen van de wereld leiden tot verlies van leefgebieden. Land wordt op grote schaal opgekocht door multinationals zoals Coca-Cola, Monsanto en Nestlé. Zij ontginnen die grond om zoveel mogelijk grondstoffen te verwerven en ze tot winstgevendende producten te verwerken. Dat proces put de bodem uit en vervuult water, grond en lucht. Slecht voor het klimaat én funest voor de kleine boeren, die hun land en hun habitat verliezen en op de vlucht slaan. Zo zouden er jaarlijks tot drie miljoen mensen wegtrekken. Ze worden verdreven en uitgestoten.

Uitgestoten

Uitstoting is een centraal concept voor Saskia Sassen. Mensen die worden uitgestoten en aan onze landgrenzen toekomen, heten economische vluchtelingen. Zij zijn hier niet echt welkom. Het fenomeen is typerend voor deze tijd en past niet meteen in de geschiedenis van de migratie. De politieke vluchteling wordt door de internationale wetten beschermd en de migrant door de nationale wetgeving, maar de *migrant subject* is volledig uitgestoten en kan niet op bescherming of bepaalde rechten rekenen. Hij vindt geen erkenning en kan bijgevolg geen beroep doen op bestaande wettelijke kaders, hoewel ze met miljoenen zijn. Die uitgestoten mensen worden genegeerd en

Emma Bonino ontving een eredoctoraat van de Vrije Universiteit Brussel: "Onderwijs is een van de belangrijkste elementen voor integratie."

Kijktip: Fuocoammare

Voor wie meer wil weten over het eiland Lampedusa en dokter Pietro Bartolo is de documentaire *Fuocoammare* van de Italiaanse filmregisseur Gianfranco Rosi een echte aanrader. Rosi verbleef anderhalf jaar op het eiland en vertelt het verhaal van de vluchtelingen, naast het verhaal van de lokale bewoners.

De twaalfjarige Samuele woont op Lampedusa en zoals alle jongens van zijn leeftijd wil hij zich amuseren, op de rotsen klimmen en wat rondhangen. Maar het eiland is niet zoals de andere. Het is de Europese bestemming geworden van veel vluchtelingen die de Middellandse Zee in gammele bootjes oversteken.

Dokter Bartolo ziet de vluchtelingen toestromen: moeders met kinderen die hun vader onderweg zijn verloren, zwangere vrouwen, zieke mensen, mensen met zware brandwonden van het urenlang in een boot zitten waar bijtende diesel uit jerrycans gutst ... Maar hij ziet ook de lichamen van zij die het niet halen en dood worden opgevist. En soms zijn er ook momenten van opperste geluk, wanneer bijvoorbeeld een keizersnede een prachtige baby op de wereld zet.

Door de film zijn we getuige van een van de grootste tragedies van deze tijd, maar zien we ook hoe de eilandbewoners die mensen helpen en hun dagdagelijkse leven verderzetten. *Fuocoammare* won de Gouden Beer op het Filmfestival van Berlijn in 2016. Juryvoorzitster Meryl Streep sprak van een "belangrijke, visionaire en noodzakelijke film".

de oorzaken van hun uitstoting worden onvoldoende geanalyseerd. Daarom pleit Saskia Sassen voor erkenning van de *migrant subject*.

Voor Saskia Sassen is het hoog tijd dat we inzicht krijgen in die evolutie en dat we internationaal erkennen dat die economische vluchtelingen ontstaan door ... onze economische ontwikkelingen. Hun bestaan wordt maar al te vaak genegeerd en de oorzaken van hun uitstoting worden ontkend.

Eredoctoraat

Op 29 november 2017 werd in het Brusselse cultuurcentrum Flagey door de VUB een eredoctoraat uitgereikt aan Emma Bonino en aan de hele eilandbevolking van Lampedusa. Lampedusa is het Italiaanse eiland ten zuiden van Sicilië waar vluchtelingen massaal per boot toekomen. Emma Bonino, voormalig Europees commissaris voor Humanitaire Hulp, en de eilandbewoners werden geëerd voor de manier waarop zij de rechten van de vluchtelingen die de voorbij tijd in Europa aankwamen, hebben verdedigd en gevrijwaard.

Het zijn geen nummers, het zijn mensen

"Het zijn nummers geworden, ik wil laten zien dat het mensen zijn", zegt Pietro Bartolo, dokter op Lampedusa, die het eredoctoraat voor de eilandbewoners in ontvangst nam. Hij toont harde beelden van

Dokter Pietro Bartolo op Lampedusa: "Het zijn nummers geworden, ik wil laten zien dat het mensen zijn."

© Cinéart

mishandelde, ontvelde en dode mensen. Iedereen moet die beelden zien, omdat ze ons confronteren met de waarheid. De media berichten over het aantal vluchtelingen en over de hoeveelheid doden, maar niemand spreekt nog over mensen.

Ook de geëngageerde Italiaanse politica Emma Bonino wijst er ons op dat er in deze woelige polariserende tijden nood is aan tolerantie, solidariteit en een humanistische aanpak.

Emma Bonino

Emma Bonino is een Italiaanse beleidsmaker en activiste die gedurende haar lange politieke carrière verscheidene functies heeft opgenomen, waaronder die van Italiaans minister van Buitenlandse Zaken. Als activiste heeft zij zich toegesplitst op vrouwenrechten, de strijd tegen genitale verminking bij vrouwen, de legalisatie van abortus en euthanasie in haar thuisland. Ze lag ook mee aan de basis van de inwerking-treding van het Internationaal Strafhof in Den Haag.

Volharden

Voor Emma Bonino is "de waardigheid van elke persoon belangrijk". Elke dag opnieuw moeten we volharden in die boodschap. "Dignity and persistence" zijn belangrijke begrippen. 's Morgens sta je op en denk je dat er vooruitgang is geboekt. Maar neen,

er bestaan geen mirakels. Elke dag moet je hard werken, volharden in de strijd om voor mensen op te komen. En soms sta je op en merk je dat we weer een stap achteruitgaan. Volharden en elke dag een stap voorwaarts zetten. Want het is een *never ending story*.

Italië, vroeger zelf een land van emigratie, wordt door migranten overspoeld. Lampedusa, de poort van Europa, is het symbool van solidariteit en verwelcoming geworden. En de Italianen doen het goed, vervolgt Bonino, op het vlak van mensenlevens redden. Ze vervullen een morele plicht, maar het loopt wel fout op het vlak van integratie. Hier is nog veel werk en Europa kan en moet daarbij een belangrijke rol spelen.

Een student moet zijn job doen

Tijdens haar toespraak in Flagey richtte Emma Bonino zich ook rechtstreeks tot de studenten en professoren.

"Studenten moeten hun job doen: studeren. Hierdoor krijgen ze inzicht. Studeren maakt hen sterker. Kritisch denken leert je *fake news* van echt nieuws te onderscheiden." Professoren moeten de studenten leren opgroeien in een vrije wereld met het besef en de plicht van verantwoordelijkheid. Studenten moeten resistent worden gemaakt tegen leugens, stereotypen en *fake news*. Emma Bonino heeft een pamflet over *fake*

news gepubliceerd, waarin ze erop wijst dat er geen 'invasie' van vluchtelingen is. Er zijn over de hele wereld - en dus niet alleen in Europa - zestig miljoen vluchtelingen en migranten. Een heel klein deel van die migrantenbevolking bereikt Europa. Er is dus een misperceptie die niet voortvloeit uit cijfers, maar uit politieke manipulatie. Woorden zoals invasie worden met regelmaat door een bepaalde politieke klasse gebruikt. Maar het is *fake news*. Onderwijs is een van de belangrijkste elementen voor integratie. Migratie is een complex probleem, dat dient te worden uitgelegd. Door studenten wegwijs te maken in de problematiek, leer je hen te nuanceren en te relativiseren.

Tijdgenoten

Interview met Saskia Sassen in de reeks *Tijdgenoten*, een documentaire van Lichtpunt uit 2013. De dvd-box *Tijdgenoten* van Lichtpunt is beschikbaar in de bibliotheken en kan ook geraadpleegd worden in het huisvandeMens Brussel.

“Het is fijn om vrijer te zijn” Bewust kiezen voor niet-confessionele zedenleer

Veertig jaar geleden was Iran een vrij land, maar met de islamitische revolutie in de jaren zeventig is dat helemaal omgeslagen

Het is woelig in Iran. De bevolking komt er in opstand tegen het conservatieve islamitische regime dat vandaag, onder het presidentschap van Hassan Rouhani, steeds minder aanhang geniet. Mensen ontvluchten landen als Iran, in de hoop om elders een vrijer en welvarender bestaan te vinden. Zo kwamen we in contact met Elmira en Maral, twee Iraanse meisjes die in Hasselt in het zesde jaar kunsthumaniora zitten.

Álvaro Alexander Avelar & Dieex Bitegets

Elmira en Maral groeiden op als moslim, maar kozen bewust voor niet-confessionele zedenleer als levensbeschouwelijk vak. Wat motiveerde die keuze en hoe staan ze sinds hun immigratie tegenover hun geloof? We hadden een kort, maar openhartig gesprek met hen.

Wij zijn erg benieuwd naar jullie migratieverhaal. Waarom zijn jullie Iran ontvlucht?

Elmira: Mijn papa was erg ziek. De dokters in Iran hadden gezegd dat hij nog maar zes maanden te leven had. Wij zijn dan naar

hier gevlucht, omdat we hoopten dat hij hier wel kon genezen. Mijn mama en papa zijn eerst geëmigreerd. Hij was doodziek van de chemische bommen die tijdens de oorlog tussen Iran en Irak werden gebruikt. Ze zijn, van zodra ze op Belgische bodem waren,

“Ik ben mens en dat is voor mij het belangrijkste”

“Ik vind dat je mensen in nood altijd moet helpen”

onmiddellijk naar het ziekenhuis gegaan. Daar heeft hij zo’n vier maanden gelegen. Een aantal maanden later zijn mijn broer en ik naar België gekomen.

En wat was bij jou de reden, Maral?

Maral: Ik vond de frieten lekker! *(lacht)* Nee, ik wilde meer vrijheid. Ik wilde geen hoofddoek dragen. Weet je wel hoe warm het daar is? Stel je voor, dertig graden, lange mouwen, lange rok én een hoofddoek.

Ik bezocht vroeger regelmatig mijn tante in Nederland. Om de drie maanden kwam ik naar Europa. Zo kwam ik in contact met de cultuur hier en ontdekte ik hoe fijn het is om vrijer te zijn.

Iran komt vaak op een negatieve manier in de media. Hoe was het leven daar?

Elmira: In Iran móét alles. Je moet moslim zijn, je moet Koranlessen volgen, je moet een hoofddoek dragen. De leerstof die je krijgt, staat nooit los van de Koran. Je eet, drinkt en slaapt in een islamitische ruimte.

Maral: De media spelen volgens mij vandaag een heel grote rol in het land.

Op welke manier?

Maral: In de Iraanse media kan je geen positief woord over andere landen vinden. Wanneer ze bijvoorbeeld over een westers land schrijven, dan zal dat eerder op een afschrikkende wijze zijn. Iets in de trant van: “Daar ben je misschien ‘vrij’, maar vrouwen worden er voortdurend verkracht.” De media moeten bevestigen dat het in het islamitische Iran beter leven is dan elders, want Mohammed is de laatste profeet en daardoor is de islam de enige juiste religie.

Iran is een groot land, waar ook joden en christenen deel van de samenleving uitmaken. Hoe gaat dat dan in zijn werk?

Elmira: In Isfahan heb je de grootste concentratie christenen. Ze mogen er naar de kerk gaan, maar voor de rest domineert de islam het publieke leven.

Het is hen ook verboden om bepaalde universitaire opleidingen te volgen. Hetzelfde geldt voor bepaalde jobs; die zijn voor niet-moslims onbereikbaar.

Jullie hebben een islamitische opvoeding gehad. Is jullie geloof veranderd sinds jullie in België wonen?

Elmira: Dat ligt moeilijk. *(aarzelt)* Ik bid niet meer en ik draag geen hoofddoek, maar ik sta wel nog achter een aantal islamitische principes. Wat ik jammer vind, is dat de islam soms door egoïsten wordt misbruikt.

Maral: Het is een gevoelig thema. Veel mensen hebben een eigen mening over de islam, maar durven die niet te uiten. Veertig jaar geleden was Iran een vrij land, maar met de islamitische revolutie in de jaren zeventig is dat helemaal omgeslagen.

Jullie volgen niet-confessionele zedenleer, is dat een bewuste keuze?

Elmira: Ik wil niet tot één bepaalde godsdienst behoren. Ik ben mens en dat is voor mij het belangrijkste. Als ik in de les islam zou zitten, dan zou ik mij ongetwijfeld voortdurend moeten verantwoorden. Als moslim moet je je op voorgeschreven wijze wasen en kleden, en moet je natuurlijk ook vijf keer per dag bidden. Bidden betekent in gesprek gaan met God; ik doe dat op mijn

manier. Ik geloof in God, maar de regels die je volgens godsdiensten moet gehoorzamen, vind ik eigenlijk belachelijk. *(lacht)*

Ik merk dat jullie het écht moeilijk hebben met de regels van de islam?

Elmira: Ja. Volgens de Koran moet je trouwens op bepaalde tijdstippen geld aan armen geven. Ik vind dat je mensen in nood altijd moet helpen.

Maral: Ik geloof heel sterk in God, maar heb hetzelfde gevoel. Persoonlijk stel ik de mens centraal. God aanbidden is voor mij mensen helpen.

Het is duidelijk dat jullie heel gematigd zijn in jullie geloof. Wat vinden jullie ouders daarvan?

Maral: Zij zijn niet zo conservatief. Ik moet bijvoorbeeld geen hoofddoek dragen. Voor hen is het vooral belangrijk dat ik geen atheïst word. *(lacht)* Ik moet God kennen en een goed mens zijn.

Kunnen atheïsten dan geen goede mensen zijn?

Maral: Jawel. Geloof is iets persoonlijks. Je moet zelf kunnen kiezen waar je voor staat en waarin je gelooft. Je geloof alleen bepaalt niet of je een goed mens bent.

Elmira: Mijn vader vertelt graag over de geschiedenis van de islam, maar we worden wel gestimuleerd om zelf onze levensbeschouwing te kiezen. Daarom heb ik ook voor zedenleer gekozen. Ik heb respect voor alle religies, maar ik wil vooral met mensen en het leven bezig zijn.

Voorbij de maan

Migreren naar Mars of Proxima b?

We kunnen gefascineerd zijn door de ambitieuze ruimtevaartplannen, maar is het eigenlijk te verantwoorden dat we zoveel geld en energie investeren in ruimtereizen?

M

igratie hoeft zich niet te beperken tot onze blauwe planeet. Hoe ver reikt de ruimtelijke expansiedrift van onze soort? En is het wel zinvol om hier gevolg aan te geven?

Bert Goossens

Naar de maan

Sinds de eerste maanlanding op 21 juli 1969 denkt de mensheid dat ze tot alles in staat is. Het is echter al van 1972 geleden dat iemand een voet op de maan heeft gezet. Het is immers veiliger, praktischer en goedkoper om robots dergelijk terreinonderzoek te laten doen. En laten we nu wel wezen: de maan, *been there, done that*.

Toch kan reizen naar de maan binnenkort opnieuw hip worden. De wereld keek op 6 februari 2018 met grote ogen naar de

geslaagde testvlucht van de Falcon Heavy, een deels herbruikbare draagraket van het ruimtevaartbedrijf SpaceX. CEO Elon Musk, de excentrieke ingenieur die ook bekend is van de Tesla-auto's, wil de komende jaren twee goed betalende ruimtetoeristen naar onze naaste buur sturen. In een eerste fase gaat het over een reis rond de maan, maar Musk droomt al luidop van uitstapjes op het maanoppervlak. Daarna ligt de baan open voor het vestigen van een permanente nederzetting op de maan én op de tweede meest leefbare planeet in ons zonnestelsel.

Mars One

NASA's onderzoeksrobot Curiosity heeft de afgelopen jaren alvast de nodige studie van het terrein van Mars gemaakt. Met de huidige technologie van de Amerikaanse ruimtevaartorganisatie zou het slechts een zestal maanden duren om de rode planeet te bereiken, in ruimtetermen is dat om de hoek. Een bemande ruimtesonde richting Mars sturen is niet onoverkomelijk, een terugvlucht blijkt al heel wat minder vanzelfsprekend te zijn.

Een bemande ruimtesonde richting Mars sturen is niet onoverkomelijk, een terugvlucht blijkt al heel wat minder vanzelfsprekend te zijn

NASA is niet de enige met reisplannen richting Mars. Mars One is een Nederlandse stichting die als doel heeft om een ruimtekolonie op de planeet Mars te vestigen. De organisatie wil tegen 2032 de eerste mensen op Mars laten landen. Het probleem van de hachelijke terugvlucht wil ze omzeilen door de expeditie tot de heenreis te beperken. Het zou het begin van een menselijke kolonie op Mars zijn.

Mars One wil de inkomsten voor het project uit een wereldwijd uit te zenden realityprogramma halen. Geef toe, het televisieconcept van een groep mensen die op een geïsoleerde locatie weinig tot niets om handen heeft, dat heeft in het verleden al gewerkt.

De selectieprocedure zit, tot spijt van wie het benijdt, al in een vergevorderd stadium. Honderd mensen uit alle uithoeken van de wereld, onder wie één Belg, zijn uitgekozen. Televoting zal uiteindelijk bepalen wie op een enkeltje richting Mars wordt getrakteerd.

Klimaatactie

Wie de Hollywoodfilm *The Martian* uit 2015 heeft gezien, weet dat Mars, net als de maan, weinig tot de verbeelding spreekt. We zouden het klimaat zelf moeten manipuleren om de planeet enigszins leefbaar te maken. 'Gelukkig' heeft de mensheid daar wel enige ervaring mee.

Er zijn planeten die aantrekkelijker ogen dan Mars, maar die liggen wel buiten ons zonnestelsel. Hoogtechnologische ruimtetelescopen ontdekken steeds meer levensvatbare

exoplaneten, of planeten die om andere sterren dan de zon draaien. Eén daarvan, Proxima b, ligt in het naburige Alpha Centauri-stelsel op slechts 4,2 lichtjaar van de aarde.

De Russische miljardair Joeri Milner wil met het project Breakthrough Starshot een onbemane sonde de ruimte insturen die Proxima b in twintig jaar kan bereiken. Het kostenplaatje voor de ontwikkeling van het door een laserstraal voortgestuwde ruimtetuig kan oplopen tot een miljard euro of meer. Aangezien het project zich nog maar in de onderzoeksfase bevindt, zullen we ten vroegste over vijftig jaar een close-up van de aardachtige exoplaneet te zien krijgen.

Morele vragen

We kunnen gefascineerd zijn door al die ambitieuze plannen, maar is het eigenlijk te verantwoorden dat we zoveel geld en energie investeren in ruimtereizen?

Een argument pro ruimteonderzoek is dat het vaak nuttige technologieën met zich meebrengt, zoals de MRI-scanner, zonnepanelen, de computermuis, schoenzolen ...

De recent overleden kosmoloog Stephen Hawking benadrukte het belang van een kolonisering van de maan, Mars en andere planeten. Hij wees daarbij op twee reële bedreigingen voor de leefbaarheid van onze planeet, namelijk klimaatverandering en overbevolking.

Zouden we het onderzoeksgeld dat in ruimteonderzoek wordt geïnvesteerd dan niet

beter gebruiken om klimaatproblemen hier en nu aan te pakken? Kunnen we overbevolking niet beter tegengaan door vrouwen financieel te ondersteunen, zodat ze écht baas over eigen buik worden?

The happy few

Je zou kunnen tegenwerpen dat bovenstaande bedenkingen niet opgaan wanneer het om een privé-initiatief van een rijke Rus, een Nederlandse stichting of een Amerikaans bedrijf gaat. Toch zijn er nog andere bemerkingen te maken.

Het concept van Mars One kan op heel wat kritiek rekenen. Wat als de kijkers van de ruimtesoap er de brui aan geven? Hoe kan een privéonderneming de blijvende ondersteuning van de Marsmannen en -vrouwen garanderen? De meeste wetenschappers denken dat zowel op het vlak van de financiering als de technische ontwikkeling de doelstellingen van Mars One compleet onhaalbaar zijn.

Bovendien kunnen we ons de vraag stellen of het wel een goed idee is om ruimteprojecten aan privéorganisaties over te laten. Hoe kan de overheid democratische controle blijven uitoefenen over een private expeditie in de ruimte? Wat als men die voor malafide doeleinden inzet?

Het zou alleszins goed zijn om over die vragen na te denken, voordat de technologie ons, voor een zoveelste keer, voor voldongen feiten stelt.

Het verschil maken

Ondersteuning van nieuwkomers

© Edwin Stiers

Mia Dickmans en Ann Cornelis, bezielers van het buddyproject in Tienen. “Je krijgt het er soms warm van vanbinnen. We hebben zoveel mooie mensen ontmoet”, aldus Mia.

W

elke initiatieven neemt een welstellend land als België om de naar hier geëmigreerde of gevluchte mensen bereidwillig te ontvangen? We gaan hiervoor een kijkje nemen in Tienen, meer bepaald bij het buddyproject en het OKAN-project, twee praktijkvoorbeelden waar geëngageerde krachten anderstalige nieuwkomers ondersteunen bij hun integratie.

Edwin Stiers

Buddy

Op gemeentelijk niveau kunnen andersstalige nieuwkomers in Tienen sinds kort rekenen op een buddy die hen praktisch wegwijs maakt in onze samenleving. Ann Cornelis, beleidsmedewerker integratie, en Mia Dickmans, bestuurslid van de Gemeentelijke Raad voor Ontwikkelings-samenwerking (GROS) en co-coördinator van het project, lichten de buddywerking toe.

Wie komt er in aanmerking voor een buddy?

Ann: De focus ligt op anderstalige nieuwkomers in Tienen die extra nood aan ondersteuning hebben om hun weg te vinden. De doelgroep zijn nieuwkomers, onder wie vluchtelingen die legaal in België verblijven. Ook mensen die reeds langer in Tienen wonen, maar heel geïsoleerd leven, komen in aanmerking. Buddy's vormen een aanvulling op de professionele dienstverlening

en ondersteunen nieuwkomers met het oog op participatie aan alle maatschappelijke domeinen. De toeleiding voor een buddy gebeurt door die diensten. Zij kunnen het best inschatten wie nood heeft aan extra ondersteuning door een buddy.

Moet ook de buddy een zekere screening ondergaan?

Mia: We hebben eerst een individueel gesprek met de kandidaat-buddy's, om

kennis te maken en naar hun verwachtingen te polsen. Wanneer we naar de motivatie peilen, dan luidt het antwoord dikwijls dat ze "een betekenisvolle bijdrage willen leveren en nieuwkomers willen helpen". Sommige buddy's zijn ervaringsdeskundigen: ze zijn zelf ooit als nieuwkomer in België aanbeland en hebben ondervonden hoe moeilijk het is om aanvaard te worden. Verschillende buddy's zijn als koppel en als gezin in het project gestapt. Ze willen het bewustzijn van hun kinderen verruimen, door hen te laten ervaren dat andere kinderen het niet altijd zo goed hebben. Tijdens het gesprek polsen we ook naar de openheid voor andere culturen, waarden en normen, wat een belangrijke rol speelt om een relatie te kunnen opbouwen. We bekijken ook samen wat de buddy kan aanbieden. Dat kan heel uiteenlopend zijn: helpen met huiswerk en administratie, meegaan naar het oudercontact, Nederlands oefenen ... of iets leuks doen, zoals met de kinderen naar de speeltuin gaan.

Ann: De concrete invulling van de ondersteuning door een buddy is maatwerk, afhankelijk van de noden en vragen van de nieuwkomer. Zo is het ook belangrijk dat je als buddy flexibel kan inspelen op evoluerende noden. Je eigen grenzen bewaken is hierbij belangrijk.

Mia: Eigenlijk zijn al die gesprekken heel mooi en positief verlopen. Je krijgt het er soms warm van vanbinnen. Hoe schoon is het dat mensen andere mensen echt willen helpen? We hebben zoveel mooie mensen ontmoet ...

En vervolgens is er een match ...?

Mia: Dat gebeurt in twee fasen. Eerst trachten wij tot een theoretische match te komen samen met de kerngroep die het buddyproject praktisch opvolgt. Dat is geen makkelijke opdracht, want je moet met veel rekening houden: de taal, kinderen van dezelfde leeftijd, gelijkaardige interesses en scholingsniveau, de hulpvraag van de nieuwkomers en het aanbod van de buddy's ...

Ann: Vervolgens is er het matchgesprek op een neutrale locatie, in de bibliotheek.

Mia of ik zijn daarbij, maar wij houden ons wat op de vlakte. We zorgen voor het goede verloop van het gesprek. Bedoeling is dat de buddy en de nieuwkomer met elkaar kennismaken. Indien het klikt tussen hen, wordt er op het einde van het gesprek een datum voor een volgende afspraak geprikt. Vanaf dan laten we los. Dat neemt niet weg dat de buddy's altijd bij ons terecht kunnen met vragen en bezorgdheden.

Mia: De relatie tussen een buddy en zijn buddymaatje is niet altijd evident. Het omgaan met andere culturen en gewoontes kan soms confronterend zijn. De verhouding tussen man en vrouw, het verschil in omgang met jongens en meisjes ... dat zijn niet altijd makkelijke issues om te hanteren. Een soms moeilijk, maar niettemin leerzaam en verrijkend proces.

Hoe zien jullie de buddywerking evolueren? Is het een veelbelovend project?

Ann: Dit project is opgestart met Vlaamse middelen in het kader van de vluchtelingenstroom. De subsidies dienen voor de ondersteuning van de Vlaamse gemeenten voor de integratie van vluchtelingen en lopen tot eind 2018. Vanaf 2019 is het aan de nieuwe bestuursploeg in Tienen om te beslissen hoeveel personeel en middelen er ingezet worden voor integratie en voor de continuering van het buddyproject. Een structurele inbedding zou een belangrijke stap zijn. Het buddyproject beantwoordt alleszins aan een effectieve nood, zowel bij de nieuwkomers als bij de diensten. Voor de toeleidende diensten zijn de buddy's partners die dat extraatje bieden waar hulpverleners dikwijls geen tijd voor hebben. Essentieel is ook dat we voldoende vrijwilligers bereid blijven vinden om aan de toenemende vraag te voldoen ...

Mia: Dit buddyproject is absoluut veelbelovend. Door je als vrijwilliger in te zetten voor andere mensen, verruim je je leefwereld en voel je je nuttig. Heb jij al een vrijwilliger horen klagen? Die mensen zijn gelukkig! Voor mij is dit de nieuwe zingeving.

OKAN

Een aantal scholen in Vlaanderen organiseert onthaalklassen voor anderstalige nieuwkomers, kortweg OKAN. Zo ook het PISO, het Provinciaal Instituut voor Secundair Onderwijs, te Tienen. Teresa Kinnaer zit midden in het hele gebeuren. Als vervolgschoolcoach begeleidt zij anderstalige nieuwkomers bij hun overgang van de onthaalklas naar het secundair onderwijs. Een gesprek met een gedreven leerkracht.

Wat houdt het OKAN-project eigenlijk in? En wat is de rol van de vervolgschoolcoach?

Teresa: De scholen krijgen heel wat speelruimte om OKAN te organiseren. Het enige wat we moeten doen, is een individueel traject uitwerken, de leerlingen voorbereiden op de secundaire school en werken aan de ontwikkelingsdoelen, in het bijzonder aan taal. Bij ons doorlopen de leerlingen een aantal fasen. Eerst heb je de stille fase, waarin de aanpassing en het observerend leren vooropstaan. Daarna komt de snuffelfase of het gestaag aanknopen bij het gewone lesgebeuren. En in een laatste fase worden de jongeren intensief voorbereid op de reguliere klas. Als vervolgschoolcoach bekijk ik mee naar welke richting ze het best doorstromen. Ook daarna volg ik ze nog een tijdje, om hier en daar bij te passen of eventueel te heroriënteren. Een meerderheid komt weliswaar in het technisch en beroepssecundair onderwijs terecht, hetgeen in feite niet logisch is ... Het kan immers niet dat leerlingen van elders minder slim zouden zijn. De taal is het grote euvel, hoor je dan, terwijl dat toch een voorbijgaande 'stoornis' is. Maar dat moet je kunnen en willen zien.

Het meest problematisch zijn de leerlingen die nog nooit naar school zijn geweest. Vaak zijn ze analfabeet en algemeen wordt aangenomen dat zij gemiddeld vier jaar nodig hebben om het abc van een taal te vatten. En dat terwijl we in principe een jaar krijgen om ze klaar te stomen ... Ook de schoolse mentaliteit, het vanzelfsprekende op tijd komen, huiswerk maken, papieren in een map ordenen ... dat is hen allemaal vreemd. Zulke aanpassingen vragen tijd, soms veel tijd.

Het goedlachse OKAN-team, met helemaal links vervolgschoolcoach Teresa Kinnaer: "Op dit ogenblik zou ik OKAN niet willen missen."

Vaak hebben kinderen al een hoop elende gezien of meegemaakt en slepen ze heel wat met zich mee wanneer ze hier toekomen. Sijpelt dat door tot in de klas?

Teresa: Wij hebben leerlingen die verward zijn of bizar gedrag vertonen, of plots met hun ogen draaien en niet meer 'aanwezig' zijn. Vaak gaat het dan over niet-verwerkte trauma's en komen zij niet tot leren. Wij willen dan ook dat zo'n kind zich allereerst wat beter voelt. We schuiven het OKAN-parcours voorlopig terzijde en kijken in welke klas het kind het best zou passen. Evident is de aanpak alleszins niet. Traumabegeleiders van het Centrum voor Geestelijke Gezondheidszorg raden ons aan om niet te veel zelf te gaan zoeken, omdat het compleet fout kan lopen. Een relaxatie-oefening bijvoorbeeld waarbij je de ogen moet sluiten, is uit den boze ... Ze verliezen hun zicht op de realiteit en voor het geestes-oog kan zich opnieuw heel wat narigheid afspelen. We moeten steeds alert blijven.

OKAN-leerlingen hebben doorgaans een verschillende culturele en/of religieuze achtergrond. Hoe ga je daarmee om?

Teresa: Grosso modo kan je stellen dat ze dezelfde waarden hebben, maar de rangschikking is anders. Wat opvalt, is het grenzeloze respect voor hun ouders. Dat gaat soms ten koste van de eerlijkheid. Wanneer iemand op de speelplaats iets mispeutert

en wij dat met eigen ogen hebben gezien, dan zullen zij dat toch blijven ontkennen. De eer van de ouders staat immers mee op het spel. In de klas zijn ze dan weer heel beleefd en dankbaar, en hebben ze het vaak moeilijk met de gangbare drukte.

Wat betekent het voor jezelf als leerkracht om met OKAN-leerlingen te werken?

Teresa: In de gewone klassen heerst vaak grote onverschilligheid, terwijl je in OKAN het gevoel hebt dat je echt iets betekent. Als je sommige leerlingen, na weken van stilzwijgen, hier langzaam ziet openbloeien, dat is zo mooi! Ik denk dat er in OKAN geen tussenweg is: ofwel doe je het niet graag, ofwel verlies je je hart eraan. Misschien dat ik ooit nog iets anders ga doen, maar op dit ogenblik zou ik het niet willen missen.

Getuigenis

De 17-jarige Joubran is een OKAN-leerling. Hij vluchtte in 2014 uit Syrië en kwam na een passage in Turkije in ons land terecht. Hij getuigt: "Vergeleken met een klas in Syrië zijn de leerlingen hier stouter. Ze gaan vaker in discussie en blijven dan een hele les koppig. Zelf houd ik het rustig. Ik heb in Turkije een tijdje bandwerk in een textiel-fabriek verricht en van het belang van studeren hoeft niemand mij nog te overtuigen." Joubran wil later graag piloot worden. Wiskunde is zijn beste vak en volgend

schooljaar zal hij in het vierde jaar van het algemeen secundair onderwijs kunnen aansluiten. Het studeren gaat hem dan ook aardig af. "Aan het vertalen zit ik nog het langst. Eerst vertaal ik naar het Arabisch en dan pas kan het studeren beginnen. Ook Google Translate laat me al eens in de steek." Maar dat kan zijn dankbaarheid en optimisme niet drukken. Hij voelt zich in ons land meer dan welkom. "Ik ben heel tevreden. Jullie doen heel veel voor ons en jullie zijn echt heel vriendelijk en respectvol. Ik vind dat super. Heel hard bedankt."

De 17-jarige Joubran uit Syrië: "Van het belang van studeren hoeft niemand mij nog te overtuigen."

Gezegd

"Ik was over de streep. Ik was vrij; maar er was niemand om me te verwelkomen in het land van de vrijheid. Ik was een vreemdeling in een vreemd land."

- Harriet Tubman, Afro-Amerikaanse abolitionist

"Het probleem is niet alleen de enorme hoeveelheid vluchtelingen die nergens heen kunnen, maar ook de verleiding om onze ogen ervoor te sluiten." - Bron: www.demorgen.be

- Ai Weiwei, Chinese kunstenaar en politiek activist

"In een wereld waarin de grenzen voor kapitaal, goederen en kennis steeds meer wegvallen, is het versterken van grenzen voor mensen onaanvaardbaar. Dit is de eeuw van migratie en echte mondialisering voor iedereen." - Bron: www.mo.be

- Isabel Allende, Chileense journaliste en schrijfster

The Refugees Project

Niet-confessionele zedenleer kan een voortrekkersrol spelen bij het aanleren van een kritisch en humaan burgerschap. Dat kan via de nieuwe themavelden uit de geactualiseerde leerplannen, zoals samenleven, democratie en burgerschap, en door het organiseren van WELT-projecten.

WELT-projecten bouwen onderwijsinstellingen om tot brede scholen voor wereldburgers, zoals The Refugees Project, geleid door Mark Saey. Hij is leerkracht-filosoof en lector niet-confessionele zedenleer, en schreef het boek *Jongeren worden wereldburgers*.

Meer informatie: www.civiclabb.be

Bert Goossens en Christophe Van Waerebeke

Allemaal mensen

Het thema migratie valt in debatten gemakkelijk ten prooi aan polarisatie en een populistisch pleidooi voor het sluiten van de grenzen.

De campagne van 11.11.11 verzet zich tegen die tendensen en pleit voor een humaan migratiebeleid. Het wordt stilaan tijd om de structurele oorzaken van migratie aan te pakken. En voor een vreedzaam samenleven is het van absoluut belang dat er op een eerlijke en correcte manier over migratie wordt gepraat.

Op de campagnesite allemaalmensen.11.be vind je pakkende getuigenissen, een verhelderend feitenboekje en inspiratie om zelf aan de slag te gaan.

Vluchtelingenpoëzie

Vluchtelingenpoëzie is poëzie geschreven door (voormalige) vluchtelingen of poëzie over vluchten en/of vluchtelingen. Het dichten kan een manier zijn om zin te geven aan de ervaringen van het vluchten en ontvlucht zijn.

Neem een kijkje op: www.poezieverrijkt.nl/poezie-encyclopedie/vluchtelingenpoezie

Niet gelovig, een misdaad?

Maak zelf de inschatting en vul in:

In ... (a) van de 196 landen worden niet-gelovigen gediscrimineerd of onderdrukt. In ... (b) landen is religiekritiek strafbaar.

In ... (c) landen is het een misdaad als je van je geloof valt. En in ... (d) landen staat daar de doodstraf op. Die landen zijn: ... (e)

Antwoorden: (a) 85, (b) 59, (c) 22, (d) 13 en (e) Afghanistan, Iran, Jemen, Malediven, Maleisië, Mauritanië, Nigeria, Pakistan, Qatar, Saudi-Arabië, Soedan, Somalië en Verenigde Arabische Emiraten.

Dat blijkt uit het *Freedom of Thought Report 2017* van de internationale humanistische koepelorganisatie IHEU.

Bekijk op www.freethoughtreport.com alle actuele feiten over de positie van humanisten, atheïsten en agnosten wereldwijd.

Meer info over vrijdenkers op de vlucht vind je ook op www.whatsmycrime.nu en in de Nederlandse reportage *Ongelovig - vrijdenkers op de vlucht*.

VUB Alumna/Alumnus?

VUB KRAAKT KRITISCHE NOTEN

ALLES VOOR EEN SCHERPE GEEST

Download je gratis e-book via:

VUB.AC.BE/KRITISCHE-NOTEN

VRIJE
UNIVERSITEIT
BRUSSEL

Kurt Van Eeghem

Kurt Van Eeghem is presentator, acteur en schrijver.

Dat vreemde 'iets'

© Isabelle Pateer - Otherweyes

Er is 'iets', er moet 'iets' zijn. Zo antwoorden 'ietsisten' op de vraag of er een God bestaat. Soms vraag ik door of ze dat 'iets' kunnen beschrijven, duiden of desnoods slechts suggereren? Maar het lukt hen niet om dat 'iets' te omschrijven want "het gaat over een aanvoelen". "Dat valt niet te bewijzen, meneer." "Trouwens, geloof moet zich niet bewijzen, daarom heet het ook geloof." Meestal loop ik dan een hoekje om en dat mag ook verbaal, zo schaad ik de vriendschappen niet. Meestal ontwijk ik een gesprek omdat ik alweer geen zin heb om voor de zoveelste keer op dat vreemde 'iets' in te gaan.

Toch gebeurt het dat ik doorvraag, omdat ik wil bijleren en klaarsta om onbevangen te tasten naar het voorwerp van hun 'geloof'. Alweer enkele maanden geleden kwam mij een interview in *De Standaard* onder ogen. Een vooraanstaande wetenschapster, een astronome van de Leuvense universiteit met een trackrecord om u tegen te zeggen, praatte over haar overtuiging. Ze is diepgelovig. Nee, niet dat God de mens heeft geschapen, daar twijfelt ze niet aan. "Want hoe ga je om met een transcendente God die niet te definiëren valt?" En dan concludeert ze: "Zo'n hoge God is té hoog om te vatten." Ik begin me ondertussen af te vragen hoe ver we van het 'iets' verwijderd zijn, maar blijf lezen, want deze geleerde vrouw is een gelovige die blijkbaar vrij van dogma's nadenkt over haar geloof. Ik schrik van het contradictorische van voorgaande zin, nog wijl ik hem neerschrijf.

"God", vervolgt ze, "is een beeld dat ik gebruik wanneer ik over niet-materiële zaken nadenk. Want er is meer dan enkel het tastbare. Het is moeilijk te definiëren, je stoot op de onmacht van woorden, er is een ander soort taal voor nodig."

Kijk, boeiender dan dit had ik het 'iets' van hierboven nog nooit horen uitleggen: om dat 'iets' te verklaren is een ander soort taal

nodig. Laat dat precies de stoep zijn waar ik zelfs met een geweer in de rug niet over geraak. Haar verhaal is het resultaat van iemand die ernstig en bewust over de zaken nadenkt, wier wetenschappelijke achtergrond ook aangeeft dat de Bijbel eerst en vooral "geen geschiedkundig" boek is maar een bundel "verhalen, levenslessen in veel dimensies". En om dat alles te onderlijnen, beweert ze onomwonden dat als ze in Thailand was geboren, "dan had ik wellicht de taal van het boeddhisme gebruikt".

Als de taal in zo'n soep van 'ietsisme' verdwijnt, houdt het voor mij op. Ik wil haar best bewonderen voor haar geloof, echt en oprecht. Als astronome kan het niet anders of ze weet wat er voorbij de wolken gebeurt in dat enorme heelal. En daarom blijf ik standvastig voor die stoep staan. Ik verlang van haar meer dan deze wazigheid.

Ja, poneert ze even verder in het interview: "In deze maatschappij heb je het als atheïst alleszins gemakkelijker. Niet in God geloven is 'normaal'. Als je durft te getuigen van je geloof, kijkt men soms alsof je je verstand hebt ingeleverd." Nu haak ik helemaal af. Ik vind het verdorie stukken moeilijker om als atheïst te leven. Wie gelooft kan te allen tijde, ook in tegenspoed, heel primair alles op die 'iets' van hen verhalen, dat mag desnoods een zogenaamd breed gedragen god zijn, met baard en al. God is te allen tijde hun aanspreekpunt voor elk probleem, voor elk ongeluk en, omdat ik hen ook het goede toewens, voor alles wat meevalt. Zoiets hebben wij atheïsten niet. Wij verplichten onszelf om telkens terug te spoelen naar de ratio, naar de wetenschap, ook naar de astronomie bijvoorbeeld. Daar zoeken wij de antwoorden. Dat kan aardig tegenvallen, zeker als je onterecht een groot onheil moet verwerken, een hardnekkige ziekte of het wegvallen van een naaste. Op die grote momenten put de atheïst uit herinneringen en moed en uit die honderden krachten die de mens van de natuur en de wetenschap heeft meegekregen. En zo wil ik het graag houden.

UCOS

UCOS, het Universitair Centrum voor Ontwikkelingssamenwerking, een lidvereniging van deMens.nu, stelt zichzelf voor.

Het Universitair Centrum voor Ontwikkelingssamenwerking is een educatieve ngo voor ontwikkelingssamenwerking, geaffilieerd aan de Vrije Universiteit Brussel. Samen met partners in het hoger onderwijs en de vrijzinnig humanistische beweging wil UCOS werk maken van duurzame menselijke ontwikkeling. Dat doen we door jongeren de humanistische waarden en ideeën van wereldburger-schap bij te brengen.

In 2017 lanceerde UCOS het project CHanGE, Campaign for sexual Health and Gender Equality. Elk jaar komen twaalf gemotiveerde jongeren in actie voor gendergelijkheid en voor seksuele en reproductieve gezondheid en rechten (SRGR). Na een intensieve voorbereiding trekken die CHanGEmakers gedurende drie weken naar partnerlanden in het globale Zuiden, waar ze met organisaties spreken die zich inzetten voor de bescherming van horebirechten, toegang tot anticonceptie, de strijd tegen seksueel geweld, economische empowerment van vrouwen, preventie van hiv ... In België worden vervolgens straffe acties uit de grond gestampt om een breed publiek rond die wereldwijde strijd te sensibiliseren.

CHanGEmakers Eva, Genaldine en Manou ontmoetten voorbij zomer Iris Nzolantima in Congo. Met Parlons Menstrues probeert zij het taboe rond menstruatie te doorbreken en de toegang tot menstruele producten te verbeteren. Samen met andere sterke individuen inspireerde ze de CHanGEmakers om het onderwerp in België op de agenda te zetten.

UCOS werkt samen met bijna alle instellingen van het Vlaamse hoger onderwijs en speelt een voortrekkersrol bij het ontwikkelen van een kritische visie op ontwikkelingssamenwerking en Noord-Zuidmobiliteit. Ook in ons ruimer vormingsaanbod voor docenten en medewerkers internationalisering stellen we steeds de menselijke relaties voorop.

Die kritische blik wordt eveneens aangescherpt bij de omkadering van studenten die naar het Zuiden gaan in het kader van hun opleiding of voor vrijwilligerswerk. In 2017 heeft UCOS meer dan 1.500 studenten op hun vertrek voorbereid. Tijdens die sessies worden de studenten geconfronteerd met controversiële stellingen en met hun eigen vooroordelen. Sebastian Van Hoeck, vormingsgever bij UCOS, stelt het als volgt: "We merken dat studenten meestal wel praktisch voorbereid zijn, maar dat ze verder inzicht missen in het functioneren en samenwerken in complexe samenlevingen, vaak geteisterd door extreme armoede en torenhoge ongelijkheid." Met onze voorbereidingsdagen proberen we hieraan tegemoet te komen.

Het UCOS-team

Meer info?

Meer informatie vind je op de website van UCOS. Ook de Facebookpagina en Instagramaccount zijn de moeite waard om in de gaten te houden.

www.ucos.be

www.facebook.com/ucosfanpage

www.instagram.com/ucos.be

Vul de schatkist

Music for Life is een jaarlijkse actie voor het goede doel van radiozender Studio Brussel en Rode Kruis Vlaanderen. De jongerenambassadeurs van deMens.nu namen in 2017 deel aan Music for Life met een eigen initiatief en online platform, onder de naam Vul de schatkist. De schatkist werd gevuld met liefst 17.905,38 euro.

Gedurende de eindejaarsperiode werden er diverse solidariteitsacties georganiseerd en verzameld op het platform van Vul de schatkist. Dankzij die virtuele inzameling was het mogelijk om als één grote, solidaire vrijzinnig humanistische gemeenschap naar buiten te komen. Vul de schatkist was een groot succes en op zaterdag 23 december 2017 'sleepten' de jongeren van

deMens.nu een figuurlijk volle schatkist met 17.905,38 euro mee naar het Provinciaal Domein Puyenbroeck in Wachtebeke, de thuisbasis van Music for life 2017. Ter plaatse presenteerden de vrijzinnig humanistische jongeren met trots aan het grote publiek de ingezamelde 'buit', in de vorm van een zelfgemaakte, oversizede cheque.

Verslag & foto's © Maya Richard

Vrijwilligers

van bij ons

De Tiense Vrijzinnige Kring, kortweg TVK, is een lokale afdeling van HHV, de Humanistisch-Vrijzinnige Vereniging. TVK kan rekenen op een trouwe schare vrijwilligers die zich onvermoeid inzetten voor de vrijzinnig humanistische gemeenschap in Tienen. Zo ook Luc Neyns en Eliane Vos, niet toevallig echtgenoten, die mee aan de basis lagen van de oprichting van TVK.

Hilde Vandervelde - foto's © Isabelle Pateer - Otherweyes

Luc Neyns

Wat heeft je er destijds toe aangezet om TVK mee op te richten?

Het is een verhaal dat we samen opgebouwd hebben, Eliane en ik. Zij was leerkracht Nederlands-Engels en gaf ook zedenleer. Zo zijn we in contact gekomen met wat toen nog de Oudervereniging voor Moraal en het Humanistisch Verbond heetten. Met enkele vrienden en collega's, vooral leerkrachten zedenleer, hebben we in 1975 besloten om in Tienen het eerste feest vrijzinnige jeugd te organiseren, omdat we vonden dat de twaalfjarigen hun feest in eigen stad moesten kunnen beleven. Geleidelijk aan hebben we TVK dan uitgebouwd tot een brede sociaal-culturele vereniging met activiteiten voor jong en oud.

Wat zijn je belangrijkste taken bij TVK?

In die 43 jaar dat TVK ondertussen bestaat, heb ik ongeveer alles gedaan. Ik ben begonnen als secretaris, later ben ik twaalf jaar voorzitter geweest, en nadien ook nog penningmeester. Nu houd ik me alleen nog met de ledenadministratie bezig en help ik een beetje bij het zakelijke beheer van het Vrijzinnig Ontmoetingscentrum. En ik geef mijn ervaring graag door waar ze nuttig kan zijn. Naast TVK verzorg ik ook af en toe - via huisvandeMens Tienen - een vrijzinnig humanistische afscheidsplechtigheid. Zo kan je mensen op een moeilijk moment in hun leven wat steun bieden en helpen. Ik doe dat maximum één keer per maand. Want daar komt toch heel wat bij kijken, ook gevoelsmatig. Je moet empathisch zijn, maar je mag zelf niet emotioneel worden.

Wat wil je bereiken via je vrijwilligerwerk?

Het uitdragen en het propageren van het vrijzinnige gedachtegoed blijft een belangrijke doelstelling en is in mijn ogen nog altijd even noodzakelijk als vijftig jaar geleden. De zichtbare aanwezigheid van de vrijzinnige levensbeschouwing in de samenleving is

broodnodig. Voor mij gaat het dan om het praktisch uitdragen van de vrijzinnigheid. De maatschappij is veranderd en ook de manier waarop we 'strijden' is door de jaren heen geëvolueerd. Het zwaaien met vlaggen of het verkopen van stickers is passé. Het praktisch uitdragen van de vrijzinnigheid verloopt via de activiteiten die we organiseren.

Geeft vrijwilligerswerk een meerwaarde aan je leven?

Niets geeft zoveel voldoening als mensen helpen, zeker op moeilijke momenten in hun leven. Een overlijden is een ingrijpende gebeurtenis. Als je mensen dan kan bijstaan met een troostend woord, passende muziek, een gedicht dat je samen met hen kiest ... daar gaat een grote voldoening van uit. Zo'n afscheidsplechtigheid is iedere keer maatwerk. En ik ervaar telkens ook veel dankbaarheid bij de mensen.

Vrijwilliger worden bij de Tiense Vrijzinnige Kring?

De Tiense Vrijzinnige Kring heeft een gevarieerd aanbod aan activiteiten, gaande van lezingen en uitstapjes tot filmavonden en toneelvoorstellingen. Het TVK-magazine *'t Lepend Vuurtje* verschijnt tweemaandelijks.

Ieder jaar worden het lentefeest en het feest vrijzinnige jeugd georganiseerd, in samenwerking met leerkrachten niet-confessionele zedenleer en het huisvandeMens Tienen. Tussen oud en nieuw is er een lichtfeest voor lagereschoolkinderen. En TVK is ook uitbater van het Vrijzinnig Ontmoetingscentrum.

Meer informatie en contact: www.vrijzinnigtienen.be
- tvk.vzw@scarlet.be - 016 76 83 43.

Tiense Vrijzinnige Kring

Eliane Vos

Jij was ook vanaf het begin bij TVK betrokken?

Inderdaad, ik was erbij vanaf de eerste vergaderingen. We zijn ook ons licht in Hasselt en Leuven gaan opsteken, om te zien hoe ze het feest vrijzinnige jeugd daar organiseerden. En dan zijn we van start gegaan. Jarenlang heb ik de twaalfjarigen begeleid en voorbereid op het feest vrijzinnige jeugd en werkte ik mee aan de totstandkoming van de plechtigheid. In de loop der jaren is die voorbereiding geëvolueerd. Vroeger gingen de kinderen, samen met de begeleiders, een weekend in afzondering, inmiddels is dat gespreid over drie woensdagnamiddagen. Bedoeling is dat de kinderen elkaar beter leren kennen en dat ze het feest en de plechtigheid in groep voorbereiden. Voor ons is het belangrijk dat ze als groep deelnemen en dat ze de betekenis van het feest begrijpen: toetreden tot de vrijzinnig humanistische gemeenschap, daar kies je voor. In aantal deelnemers wordt het feest vrijzinnige jeugd almaar groter. Ook het lentefeest kent een groeiend succes; de vorige keer waren er bijna vijfhonderd aanwezigen. Dat stelt ons wel voor een aantal praktische problemen, want de organisatie vergt heel wat aan middelen, infrastructuur, vrijwilligers ...

Wat zijn jouw specifieke taken binnen TVK?

Ik heb de begeleiding van de kinderen en de voorbereiding van de plechtigheid inmiddels aan de leerkrachten niet-confessionele zedenleer overgelaten. Maar samen met Luc doe ik wel nog de logistieke ondersteuning van de feesten. We zorgen voor drankjes, broodjes, bloemen ... Ook onze volwassen kleinkinderen helpen een handje. Verder nemen we alle twee deel aan de maandelijkse vergaderingen van TVK, waar we onze activiteiten op poten zetten. Bij praktische aangelegenheden draag ik graag mijn steentje bij.

Wat heeft jou ertoe gebracht om vrijwilligerswerk te doen?

Dat is in feite spontaan gekomen. Ik was leerkracht zedenleer en ik vind het vanzelfsprekend om de waarden van het vrijzinnig humanisme uit te dragen. Ik wil graag iets bijdragen aan de samenleving en de feesten zijn een goede manier om kinderen en jongeren te bereiken. Mensen helpen en bijstaan is voor mij de normaalste zaak van de wereld, of het nu bij TVK is, of in mijn naaste omgeving.

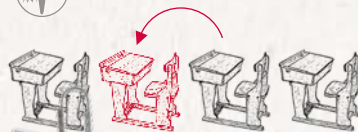
Vrijwilligerswerk geeft een meerwaarde aan je eigen leven?

Eigenlijk wel. Ik wil graag nuttig zijn en iets betekenen voor anderen. Ik heb er behoefte aan om contact met mensen te hebben. Anderen helpen zit van nature in mij. Ik heb dat altijd graag gedaan. Vrijwilligerswerk verrijkt dus zeker mijn leven. Het is een zinvol en zingevend engagement.

Een bank vooruit

Naam: Bieke Steenhaut
Aantal jaren voor de klas: 5
Scholen: KTA MoBi Gent en MUDA Atheneum Evergem
Studierichtingen: ASO, KSO, TSO en BSO
Jaren: 2de en 3de graad

de mens:nu
is vrijzinnig humanistisch

Leerkrachten niet-confessionele zedenleer over hun vak

Hoe ga je om met culturele diversiteit in je klas?

In de klas niet-confessionele zedenleer (NCZ) is de culturele diversiteit meestal niet zo groot, daarom ben ik persoonlijk voorstander van interlevensbeschouwelijke dialoog. Leerlingen met verschillende levensbeschouwelijke en culturele achtergronden krijgen er de kans om uitgebreid met elkaar in debat te gaan over thema's die er echt toe doen. Op die manier kunnen ze de inhoud die ze in hun eigen levensbeschouwing aangeleerd krijgen, kritisch evalueren door erover te debatteren met leerlingen uit andere levensbeschouwingen.

Dat is goed nieuws, maar wanneer je leerlingen gewoon laat debatteren, lijkt je klas plots omgetoverd in de tribunes van een voetbalwedstrijd, waarbij de supporters om het luidst hun mening roepen. Het begeleiden van een constructief debat vind ik een van de meest intensieve lesvormen die er zijn. Er is zoveel waarop je moet letten: wordt iedereen bij het gesprek betrokken, luistert iedereen naar elkaar, zit de groepscohesie goed, worden er geen leerlingen persoonlijk aangevallen, houden de argumenten steek...? Het is intensief, maar zo belangrijk, zowel voor de sociale ontwikkeling als voor de intellectuele ontplooiing van de leerlingen.

Een extra moeilijkheid als leerkracht is om waar nodig in te grijpen en toch je neutraliteit te bewaren. Het is nooit mijn intentie om de mening van een leerling te veranderen. Elke mening kan en mag geuit worden, maar leerlingen moeten hun mening wel steeds met sterke argumenten kunnen staven. Op die manier hoop ik het proces van kritisch denken en het evalueren van en reflecteren over hun eigen meningen duurzaam te verankeren, zodat het niet langer een oefening maar een ingesteldheid wordt. Daar draait ons vak volgens mij in essentie om.

Eigenlijk maakt de culturele achtergrond van de leerlingen in je klas niet uit. Het zijn de meningsverschillen waar we op botsen en moeten mee omgaan. Op een respectvolle manier met elkaar leren debatteren en daarbij je eigen meningen kritisch kunnen evalueren, lijken mij de sleutelcompetenties om van samen leren samenleven een succes te maken. En laat dat nu net een van de primaire uitgangspunten van het vak NCZ zijn.

© De Puzzelaar

			5	6	1			
	2		3			1	7	
	6			8				
5			4		2		6	9
6		2				3		4
1	4		7		6			2
				4			2	
	9	6			3		8	
			9	7	5			

Gele lijn sudoku:.....

beroe ^{ps} - speler		binnen- treden		kleur- middel		9	rang- telwoord		lucht (in samenst.)		enzovoort (Lat.)		gespreid vereffenen		alarm		muziek- noot
spot		intentie					muggen- larve			3			koel				
													grote bij				
gezichts- orgaan				landtong					venster		Londense taxi				Roemenië op auto		
ontploff				bitter af- trekool							naad				voorzetsel		
							bloeiwijze						kraken- gerei				
							rondhout						woonboot				
lus van garen	moeras- koorts									11	voelen						slagader
											Sp. titel						
						pl. in Morokko							gebied				
						dood dier							keur				
beroe ^p	uitroep		eerste kwartier				sluik- handel								samen- stel van delen	aange- hechte tak	
			palmmeef				behoefte										
									naschrift				strijd- macht				
									navigatie- systeem				maatsok		8		
grafiek		nummer		werpanker							voortrel- felijk witgoed- merk						
				kaartkleur													
								schilders- gerei		1					com- mando medisch toestel		
								Verenigde Staten									
hoofd v.e. abdij	broed- machine										droogvloer					uitwerking	schuif
	instand- houding	4									vracht- schip						
				lerland op internet				Bijbelse man		opening			bewijsstuk				
				puntig						langlief- traject			reputatie				
bouwterm			licht- bundel							plant							
										smalle strook							
		5				slecht			hevige storm meer dan goed is						spoedig		onjuist
houten vat			traagheid								rijwiel						
			selenium	7			schreew- wen				nee (Eng.)				12		
													dank u				
vorm- geving		10						helden- dicht					nood				

© De Puzzelaar

Johan Buysen uit Essen, Anniemie Cocquyt uit Beernem en Greet Van Cappellen uit Vlezenbeek. De andere winnaar krijgt de cd *Smetana & Sjostakovitsj - Pianotrio's van Ensembl'Arenski*.

Palliatieve sedatie

Trage euthanasie of sociale dood?

Wim Distelmans

Houtekiet, 2017

ISBN 978 90 892 4606 6

Wim Distelmans is kankerspecialist en professor in de palliatieve geneeskunde aan de Vrije Universiteit Brussel. Hij pionierde in België voor de erkenning van palliatieve zorg en vocht voor het recht op euthanasie. Hij ontwikkelde het LEIF-project (LevensEinde InformatieForum) en is voorzitter van de Federale Controle- en Evaluatiecommissie Euthanasie.

Het jaar 2002 was een mijlpaal voor het zelfbeschikkingsrecht van de patiënt. Drie wetten werden gestemd, namelijk de wet betreffende de rechten van de patiënt, de wet betreffende de palliatieve zorg en de wet betreffende de euthanasie.

Palliatieve sedatie wordt begrepen als “iemand kunstmatig in slaap doen” of “iemand in coma brengen”. Die techniek wordt meer en meer gebruikt om ondraaglijk lijden bij het levens-einde te vermijden. In veel zorginstellingen wordt palliatieve sedatie ook opgedrongen als alternatief voor euthanasie. De meeste palliatieve sedaties gebeuren zonder medeweten van de patiënt, terwijl euthanasie enkel op uitdrukkelijk verzoek van de betrokkene kan.

In zijn boek weegt Wim Distelmans de voor- en nadelen van palliatieve sedatie af. Palliatieve sedatie maakt de patiënt sowieso ‘sociaal’ dood, maar kan, net zoals euthanasie, ook het leven verkorten. Het boek wil alle informatie geven die noodzakelijk is bij het streven naar een waardig levenseinde.

Palliatieve sedatie is een containerbegrip en wordt niet altijd correct gebruikt. Er bestaat heel wat onduidelijkheid over palliatieve sedatie,

ook al wordt ze veel meer dan euthanasie toegepast. De auteur schetst de historiek van palliatieve zorg, definieert wat palliatieve zorg is en legt het verschil tussen palliatieve sedatie en euthanasie uit. Hij gaat dieper in op de praktijk van palliatieve sedatie. De vraag wordt gesteld of palliatieve sedatie ‘trage euthanasie’ of ‘sociale dood’ is.

Er wordt ingegaan op palliatieve sedatie als laatste toevlucht. Beslissen tot palliatieve sedatie gebeurt vooral eenzijdig door de arts. Hij blijft hierbij aan zet, moet zich niet wettelijk verantwoorden, noch formulieren invullen. Palliatieve sedatie wordt soms ook uitgevoerd bij euthanasieverzoeken die niet aan alle zorgvuldigheidsregels voldoen. Palliatieve sedatie is zonder twijfel zeer waardevol bij terminaal onbehandelbaar en ondraaglijk lijden. Ondanks de frequente toepassing en de stijgende trend ervan is de farmacologische kennis erover beperkt.

Wetenschappelijk onderzoek is één manier om de aard en praktijk van deze handeling beter te kennen en te kunnen optimaliseren. Een andere mogelijkheid is het invoeren van een verplichte registratie, net zoals bij euthanasie. Dat zou een didactisch effect hebben. Men zou meer nadenken over de indicatiestel-

ling voor palliatieve sedatie, de wijze van communiceren en de te gebruiken producten ... De medico-technische kwaliteit van sedatie zal vergroten.

Wim Distelmans formuleert volgende conclusies:

- Er is nood aan een verplichte registratie van het uitvoeren van palliatieve sedatie.
- Men moet verplicht een tweede arts consulteren bij het uitvoeren van palliatieve sedatie.
- Het is absoluut noodzakelijk duidelijke informatie te geven over wat palliatieve sedatie is.
- Er is nood aan wetenschappelijk onderzoek betreffende de uitvoering van palliatieve sedatie om tot een betere praktijk en een betere medico-technische kwaliteit te komen.
- Men moet zorgen dat het parket niet onmiddellijk in actie komt bij elke klacht met betrekking tot een medische handeling bij het levenseinde, maar dat het dossier eerst wordt voorgelegd aan een commissie met experts uit de praktijk.

Het boek *Palliatieve sedatie. Trage euthanasie of sociale dood?* is alleszins een aanrader voor wie meer inzicht wil verwerven in de toepassing van palliatieve sedatie.

[fb]

Legaal maar fataal

Hoe de grote industrieën onze gezondheid bedreigen

Nicholas Freudenberg
Lemniscaat, 2017
ISBN 978 90 477 0948 0

Wie nog eens ergens verantwoordigd over wil zijn, kunnen we *Legaal maar fataal* warmpjes aanbevelen. Nicholas Freudenberg, hoogleraar volksgezondheid aan de City University of New York, legt in dit boek bloot welke onfrisse praktijken de alcohol-, automobiel-, wapen-, voedings-, farma- en tabaksindustrie gebruiken om ongezonde maar lucratieve producten aan de man te brengen. Het gevolg? Tientallen miljoenen mensen die jaarlijks vroegtijdig sterven door schadelijke consumptiegoederen.

Gewapend met een arsenaal aan wetenschappelijke studies, toont Freudenberg aan dat die zes industrieën zich in hun streven naar winstmaximalisatie bedienen van min of meer dezelfde strategie. Elementen die steeds terugkomen zijn: gericht lobbyen, dure rechtszaken en producten die doelbewust op zo'n manier ontwikkeld en gepromoot worden dat mensen er moeilijk aan kunnen weerstaan. Niet zelden doordat ze verslavend zijn.

Voor wie zich als consument beter wil wapenen tegen de vaak subtiele mechanismen die bedrijven gebruiken om ongezonde producten te verkopen, is *Legaal maar fataal* zeker een aanrader.

Herboren

Hier komt een nieuwe Belg

Majd Khalifeh
Van Halewyck, 2017
ISBN 978 94 6131 652 3

Herboren vertelt het relaas van VRT-journalist Majd Khalifeh die veertien jaar geleden als staatloze Palestijnse vluchteling zijn leven op zijn kop zette en zichzelf gretig een weg baande door de Belgische cultuur. Met als ultieme doel: identiteit en vrijheid. Khalifeh beschrijft hoe hij als jongeling naar België vluchtte, een lukraak gekozen bestemming, gewoonweg omdat de tickets naar ons land die dag het goedkoopst waren. Hij had geen enkele kennis over België; pas vier dagen na zijn aankomst ontdekte hij dat de mensen er Nederlands spreken. De auteur geeft de lezer een unieke inkijk in het reilen en zeilen van een asielcentrum, waar hij - net als alle andere asielzoekers - eeuwig lijkt te wachten op papieren of ander administratief nieuws. Maar hij kan niet wachten. Hij onderneemt zelf stappen om zich de Vlaamse cultuur eigen te maken, en een nieuwe wereld opent zich voor hem.

Khalifeh hoopt dat het boek spoedig wordt vertaald, op zijn minst in het Engels, zodat de nieuwkomers het ter inspiratie kunnen gebruiken om zich snel thuis te voelen in ons land. *Herboren* leest als een trein, is grappig en ontroerend, en spoort aan tot een grotere interactie tussen mensen. Een aanrader.

[sv]

Rabot

Regisseur: Christina Vandekerckhove
Producent: Peter Krüger - Inti Films
Land: België
Jaar: 2017 - Duur: 93 min.
Distributie België: Dalton Distribution

De documentaire *Rabot* toont het leven in een sociaal woonblok dat tegen de vlakte moet. De hoge Rabottorens uit de jaren zeventig in Gent worden ontmanteld en ontruimd. Na een aaneenschakeling van sterke visuele, fotografische beelden van de vervallen infrastructuur, de desolate gangen met afgebladderde muren, versleten vloeren en liften, kapotte brievenbussen ... maken we kennis met de laatste bewoners. Het zijn geen diepgaande portretten geworden, maar het is wel een diepmenselijk verhaal over armoede, eenzaamheid, verlangens, dromen, frustraties en angsten. Sommige mensen gingen er uit vrije wil wonen, anderen kregen er een plaats toegewezen. Ex-gedetineerden, verslaafden en psychiatrische patiënten leven er met de andere bewoners naast elkaar.

De Gentse cineaste Christina Vandekerckhove velt geen oordeel. Zij registreert de verhalen, die schrijnend zijn, maar vaak ook grandioos humoristisch. Ze houdt ons een spiegel van een microkosmos voor, en confronteert de kijker en de samenleving met het sociaal isolement van velen onder ons. *Rabot* is een krachtige film over het einde van een tijdperk. De kleine, menselijke verhalen dragen bij tot een universele vertelling.

[ev]

[ig]

Boekenprijs deMens.nu

Op 21 juni 2018, de Internationale Dag van het Humanisme, wordt de vierde Boekenprijs deMens.nu uitgereikt. Die tweejaarlijkse prijs bekroont het beste Nederlandstalige non-fictieboek over vrijzinnig humanistische waarden. De jury bestaat uit de voorzitters van deMens.nu, de Humanistisch-Vrijzinnige Vereniging, het Vermeylenfonds en het Willemsfonds. De longlist met de negentien geselecteerde boeken is bekend. De shortlist van vijf boeken zal op 21 mei bekendgemaakt worden.

Meer info en longlist op: www.deMens.nu

Leerstoel Willy Calewaert

De Leerstoel Willy Calewaert wordt jaarlijks onder auspiciën van deMens.nu georganiseerd door de Vrije Universiteit Brussel. Leerstoelhouder in 2018 is dr. Tine Vertommen, criminologe, voorgedragen door de faculteit Lichamelijke Opvoeding en Kinesithérapie. Thema van haar lezingenreeks: Spelbedervers, seksueel grensoverschrijdend gedrag in de sport.

De volgende lezingen vinden plaats om 18.00 uur aan de VUB, Campus Etterbeek, en zijn publiek toegankelijk.

- 25 april 2018 - Internationale verdragen en good practices
- 7 mei 2018 - Preventie in Vlaanderen: sport met grenzen voor sportbegeleiders en (para)medici

Meer info op: www.deMens.nu

Redelijk Eigenzinnig

Redelijk Eigenzinnig is een interdisciplinair vak en een lezingen- en activiteitenreeks van de Vrije Universiteit Brussel, bestemd voor studenten en het brede publiek. Tijdens het academiejaar 2017-2018 wordt ingezoomd op de mogelijkheden en impact van nieuwe technologieën. Het slotevent vindt plaats op 24 april 2018.

Meer info op: www.deMens.nu

Freedom of Mind

Freedom of Mind is een muziekwedstrijd van deMens.nu met het vrije denken als thema. De inschrijvingen werden op 31 maart 2018 afgesloten. De acht finalisten worden later bekendgemaakt en spelen de finale op 12 mei 2018 in De Vaartkapoen te Brussel.

Meer info op: www.freedomofmind.be en www.deMens.nu

Dag van het Humanisme

Op 21 juni, de langste dag van het jaar, vieren vrijzinnig humanisten over de hele wereld de Internationale Dag van het Humanisme.

Meer info op: www.dagvanhethumanisme.be en www.deMens.nu

Belgian Pride

Ook dit jaar is deMens.nu aanwezig op de Belgian Pride. In 2018 ligt de focus bij deMens.nu op het thema vrede, ook tijdens de Pride. 'Vrede voor en door mensen' is onze slagzin. Je vindt ons op 19 mei 2018 in de PrideVillage en de PrideParade in hartje Brussel.

Meer info op: www.deMens.nu

In de geest van Darwin

Maak kennis met wetenschapper Charles Darwin, volg zijn gedachten en ontdek hoe hij tot zijn revolutionaire evolutietheorie is gekomen. In de geest van Darwin is een nieuwe website voor jong en oud met educatieve doeleinden. Dit digitaal verhaal wordt uitgebracht door Fakkeltjes vzw.

www.indegeestvandarwin.be

Waarden van de Verlichting

Het Grootoosten van België organiseert een openbare conferentie met als onderwerp: Hoe utopisch zijn de waarden van de Verlichting na 300 jaar vrijmetselarij? Naar aanleiding hiervan gaan filosoof Tinneke Beeckman en historicus Jeffrey Tyssens met elkaar in debat.

Het debat vindt plaats op zondag 22 april 2018 om 10.30 uur in de Grote Tempel (onthaal vanaf 10.00 uur), Lakensestraat 79 te 1000 Brussel. De conferentie is publiek toegankelijk, maar inschrijving is verplicht via conf@gob.be

Meer activiteiten en nieuwsberichten:
www.deMens.nu

Nieuwe voorzitter deMens.nu

Op zaterdag 24 maart 2018 verkozen de leden van de algemene vergadering van de Unie Vrijzinnige Verenigingen/deMens.nu Freddy Mortier als nieuwe voorzitter. Hij neemt de fakkel over van Sylvain Peeters, die deMens.nu gedurende zes jaar voorzat.

Kind van de Verlichting

Freddy Mortier is hoogleraar ethiek aan de Universiteit Gent. Van oktober 2013 tot oktober 2017 was hij vicerector van de UGent. "Ik ben echt een kind van de Verlichting, sta helemaal achter het gedachtegoed van de verlichtingsfilosofen", licht hij zijn engagement toe. "Zelf ben ik mijn hele leven al bezig met precies dié thema's die de vrijzinnigheid op de agenda heeft gezet: in eerste instantie bio-ethische thema's zoals het recht op abortus en euthanasie."

Als voorzitter van deMens.nu wil Freddy Mortier de vrijzinnig humanistische levensbeschouwing nog nadrukkelijker op de kaart zetten: "Weinig middenveldorganisaties zijn zo succesvol geweest als die van de vrijzinnigheid. België behoort bijvoorbeeld tot de koplopers op ethisch gebied. De vrijzinnigen hebben gezorgd voor een ethisch klimaat dat jongere generaties nu als evident beschouwen, maar dat zonder de vrijzinnigheid nooit zou zijn geweest."

Meer recht op zelfbeschikking

"Wij moeten er de volgende jaren voor zorgen dat zelfbeschikking nóg prominenter op de agenda prijkt. Het is de mood van deze tijd: je doet in je leven iets niet omdat het je wordt opgelegd, maar omdat je het zélf belangrijk vindt", vervolgt Freddy Mortier.

Vrijzinnigheid moet een beweging worden die nog strijdbaarder opkomt voor autonomie, voor zelfbeschikking. "Zeker in het onderwijs en in de zorg moeten wij de kant kiezen van de patiënt, de leerling, de cliënt, de resident, de zwakkere. Van al wie de middelen wordt ontnomen om keuzes te maken en het leven in eigen handen te nemen."

Concrete agendapunten

De nieuwe voorzitter stipte ook al enkele concrete agendapunten aan. "In de grondwet moet de neutraliteit van de staat tegenover levensbeschouwingen ingeschreven worden. Hoe precies, daar

kan en moet uiteraard een dialoog over worden gevoerd. Maar een grondwet waarin zo iets niet is opgenomen, dat gaat niet. Daar horen ook fundamentele ethische beginselen bij: bijvoorbeeld de onaanstastbare gelijkheid tussen man en vrouw, en de vrijheid van meningsuiting. Ik vind dat deze wel degelijk behoren tot de kern van de waarden die we als diverse samenleving moeten respecteren."

En hij pleit ook voor jongerenparticipatie: "Ik wil de thema's waarom we werken deels laten opborrelen bij de jongere generaties; het is belangrijk aansluiting te blijven houden bij wat hen beweegt. Dat is de enige manier om maatschappelijk relevant te blijven."

In zijn maidenspeech als voorzitter bedankte Freddy Mortier ook uitdrukkelijk zijn voorganger, Sylvain Peeters: "Hij is het cement geweest tussen de verenigingen binnen deMens.nu en is erin geslaagd een vloot schepen een gezamenlijke koers te laten varen."

Terugblik

In een korte reactie blikt Sylvain Peeters terug op zijn voorzitterschap bij deMens.nu. "De scheiding van kerk en staat was voor mij een belangrijk punt tijdens mijn voorzitterschap en het verheugt me te zien dat het thema nu ook in het politieke debat naar boven drijft. Ik denk dat ik ook tevreden mag terugblikken op het feit dat de Boekenprijs deMens.nu werd geïnstalleerd (de enige prijs die het beste Nederlandstalige non-fictieboek over vrijzinnig humanistische waarden bekroont, red.). En ik ben heel aanwezig geweest op het terrein van de interlevensbeschouwelijke dialoog, zowel op het Vlaamse en het Brusselse niveau als op het federale niveau. Ik heb geprobeerd om daar een aantal goede accenten te leggen." Tot slot wenst Sylvain Peeters zijn opvolger het allerbeste toe bij deMens.nu, bij wat hij omschrijft als "een boeiende en dynamische organisatie, eentje die je moet koesteren".

Meer op: www.deMens.nu en het YouTube-kanaal van deMens.nu

Sylvain Peeters, de uittredende voorzitter

Freddy Mortier, de nieuwe voorzitter

Vrijzinnig humanistische verkiezingen

Beleidsorganen van de Unie Vrijzinnige Verenigingen vzw/deMens.nu verkozen

De koepel Unie Vrijzinnige Verenigingen vzw/deMens.nu telt 36 lidverenigingen. De algemene vergadering is samengesteld uit vertegenwoordigers van deze lidverenigingen en uit gecoöpteerden. Elke lidvereniging kan een vertegenwoordiger, lid van de algemene vergadering, afvaardigen naar de raad van bestuur, waarin eveneens gecoöpteerden zetelen.

De algemene vergadering verkoos op 24 maart 2018 de voorzitter en de leden van de raad van bestuur, en duidde de gecoöpteerden aan. De raad van bestuur verkoos op zijn beurt de ondervoorzitter, de penningmeester, de secretaris, de leden van het dagelijks bestuur en de afgevaardigden in de Centrale Vrijzinnige Raad. De CVR vertegenwoordigt de Franstalige en de Nederlandstalige vrijzinnige gemeenschappen in België.

Raad van bestuur UVV vzw/deMens.nu

Voorzitter: Freddy Mortier

Ondervoorzitter: Bjorn Demeulenaere (Oudstudentenbond - VUB)

Penningmeester: Jurgén Content (August Vermeylenfonds)

Secretaris: Jef Asselbergh (Magnetite-Engel-Hiernaux Stichting)

Leden:

Remi Baekelmans (Opvang)

Nancy Brouckmans (Samenspel NCZ)

Harry Buyl (Stuurgroep voor Morele Bijstand)

Tijl Carpels (Hugo)

Albert Catteceur (CGSO Brugge)

Mieke De Groen (Willemsfonds)

Luc De Ro (Humanitas)

Insen De Backer (Studiekring Vrij Onderzoek)

Wim D'Hondt (Humanistisch Vrijzinnige Radio)

Annie Hermans (Fakkeltjes)

Silvain Loccufier (Wetenschappelijk Steunfonds - VUB)

Sara Maissin (Werkgemeenschap Leraren Ethiek)

Karin Matthys (Vereniging Ernest De Craene)

Luc Meys (Prik)

Suzy Mommaerts (Centrum voor Vrijzinnig Humanistisch Erfgoed)

Evelyné Namenwirth (Beeldenstorm)

Maxime Opsomer (BSG - VUB)

Ting Wai (Danny) Pang (SOS Nuchterheid)

Rik Rammeloo (Universitair Centrum voor Ontwikkelingssamenwerking)

Frank Roels (Fonds Lucien De Coninck)

Frank Stappaerts (De Maakbare Mens)

Tony Tillez (Uitstraling Permanente Vorming - VUB)

Serge Vandervorst (Stichting voor Morele Bijstand aan Gevangenen)

Marc Vanryckeghem (Julius Vuylstekefonds)

Etienne Vercarre (Federatie Vrijzinnige Centra)

Philippe Vis (Humanistisch-Vrijzinnige Vereniging)

Hans Weyns (Vlaams Onderwijs OverlegPlatform)

Gecoöpteerden:

Luc Aerts

Patrick Coulier

Jean-Pierre De Greve

Ingeburg Digneffe

Patrick Stouthuysen

Lieselotte Thys

Michel Van den Broeck

Nini Vrijens

Jef Wellens

Erevoorzitter, toegevoegd aan de raad van bestuur: Sylvain Peeters

Algemeen directeur: Anne-France Ketelaer

Afgevaardigde personeel: procedure is nog lopende

Toegevoegd als deskundigen:

Jan Bories (financieel directeur)

Albert Stas (adjunct-algemeen directeur)

Dagelijks bestuur UVV vzw/deMens.nu

Voorzitter: Freddy Mortier

Ondervoorzitter: Bjorn Demeulenaere

Penningmeester: Jurgén Content

Secretaris: Jef Asselbergh

Leden: Annie Hermans - Maxime Opsomer - Frank Stappaerts -

Tony Tillez - Etienne Vercarre

Erevoorzitter, toegevoegd aan het dagelijks bestuur: Sylvain Peeters

Algemeen directeur: Anne-France Ketelaer

Afgevaardigde personeel: procedure is nog lopende

Toegevoegd als deskundigen: Jan Bories - Albert Stas

Afgevaardigden in de CVR

Covoorzitter CVR: Freddy Mortier

Leden: Jef Asselbergh - Jurgén Content - Bjorn Demeulenaere

- Maxime Opsomer

Toegevoegd als deskundigen: Jan Bories - Anne-France Ketelaer

- Albert Stas

© Joke Goovaerts

Nieuwe raad van bestuur voor de Instellingen voor Morele Dienstverlening

Op 17 maart 2018 werden de nieuwe bestuurders en hun plaatsvervangers voor de Instellingen voor Morele Dienstverlening (IMD's) verkozen. Een week later voegde de Centrale Vrijzinnige Raad zijn vertegenwoordigers toe.

De IMD's zijn, volgens de Wet van 21 juni 2002, "belast met het beheer van de materiële en financiële belangen van de erkende niet-confessionele levensbeschouwelijke gemeenschappen". Er is één IMD per provincie en één voor het administratief arrondissement Brussel (Nederlandstalig).

De raad van bestuur van een IMD bestaat telkens uit zeven verkozen leden en evenveel plaatsvervangers, van wie vijf verkozen door de provinciale algemene vergadering en twee door de Centrale Vrijzinnige Raad. Zij worden aangevuld met een boekhouder, een afgevaardigde van de CVR (provinciaal directeur) of diens plaatsvervanger, en de gouverneur of diens vertegenwoordiger. De laatste drie met adviserende stem.

De functies van voorzitter, ondervoorzitter en secretaris van de IMD worden verkozen tijdens de installatievergadering. Hieronder een overzicht van de effectieve verkozenen.

IMD Antwerpen

Verkozen door de provinciale algemene vergadering:

Wim D'Hondt - Frans Keulemans - Johan Renard - Philippe Vis - Jef Wellens

Verkozen door de CVR:

Arthur Vandervee - Mario Van Essche

IMD Brussel

Verkozen door de provinciale algemene vergadering:

Jan Didden - Tina Martens - Filip Moeykens - Jakobus Monteyne - Inge Paemen

Verkozen door de CVR:

Aviva Dierckx - Michel Van den Broeck

De nieuwe raad van bestuur van UWV vzw/deMens.nu, aanwezig op de algemene vergadering van 24 maart 2018

IMD Limburg

Verkozen door de provinciale algemene vergadering:

Hans Denys - Gilbert Juvyns - Guy Kindermans - Marie-Laure Sturbois - Gaëtan Van Russelt

Verkozen door de CVR:

Laurent Blonden

IMD Oost-Vlaanderen

Verkozen door de provinciale algemene vergadering:

Jimmy Baes - Victor Debeerst - Dries De Wit - Sonja Eggerickx - Wilfried Van der Borgh

Verkozen door de CVR:

Gilles De Meyer - Antoon Lambrecht

IMD Vlaams-Brabant

Verkozen door de provinciale algemene vergadering:

Bjorn Demeulenaere - Patrick Hendrickx - Anne Liefsoens - Sebastian Stevering - Robert Van Roosbroeck

Verkozen door de CVR:

René Van Audenhoven - Jo Vanhemelryck

IMD West-Vlaanderen

Verkozen door de provinciale algemene vergadering:

Eva Andries - Martin Courtens - Chris Marchand - Francis Moeykens - Sammy Van den Heede

Verkozen door de CVR:

Hervé Depreeuw - Harald Prasse

UWV/deMens.nu dankt de uittredende bestuurders van harte voor hun engagement, hun professionaliteit en deskundigheid, hun inzet en volharding.

Tinneke Beeckman

Tinneke Beeckman is filosoof en schrijfster.

© Johan Jacobs

Verslavende verlokking

Het televisieprogramma *Temptation Island* illustreert perfect hoe je, volgens filosoof Spinoza, juist niet met emoties, verlangens en relaties moet omgaan. De formule is bekend: vier koppels testen hun relatie door enkele weken gescheiden van elkaar op een tropisch eiland te verblijven. Mannen en vrouwen wonen apart in een luxeresort, waar overal camera's hangen. Ze moeten bewijzen dat ze weerstand kunnen bieden aan een aantal vrijgezellen die vastbesloten zijn hen te verleiden. Tussendoor krijgen ze beelden te zien over het verblijf van de partner, voor wie dezelfde uitdaging geldt. En worden er feestjes met veel drank georganiseerd. Het doel is elke deelnemer een grens te doen overschrijden die hij of zij wilde bewaren.

Temptation Island lijkt de vrijheid te vieren, maar die is een illusie. Vrij ben je, aldus Spinoza, wanneer je zelf de oorzaak van je ideeën of van je handelingen bent. Maar de deelnemers stappen zonder medezeggenschap in een scenario dat hen activiteiten en interviews oplegt.

Wat de onvrijheid nog versterkt, is dat de deelnemers hun zelfrespect en geluk laten afhangen van het gedrag van anderen. Daarbij probeert het programma hen 'droeve passies' te ontlokken: jaloezie, woede, wraakzucht, verdriet, wanhoop. Droefheid of blijheid zijn voor Spinoza niet gewoon emoties. Blijheid betekent de mogelijkheid om je macht, je kracht te verwezenlijken. Droefheid, daarentegen, maakt dat je nog maar een schim van jezelf

bent, dat de kracht die je hebt om jezelf te zijn, vermindert. De wijze beseft dat droeve passies nooit het beste in iemand naar boven kunnen brengen.

Ook de oneerlijkheid en het bedrog staan haaks op de spinozistische ethiek. "De wijze handelt nooit te kwader trouw", staat in de *Ethica*. Enkele andere regels: Bemind worden vergroot trots of zelfrespect. Omgekeerd doen ontrouw en bedrog je zelfrespect dalen. Wie alleen zijn eigen machteloosheid kan vaststellen, leeft in droefheid.

Dan is er nog de manipulatie van de werkelijkheid. De koppels kennen de feiten over elkaars gedrag niet; ze mogen elkaar pas op het einde opnieuw spreken. Dagenlang kwellen ze zich met hun ergste angstbeelden. Het vraagt een enorme geesteskracht om aan die heel menselijke neiging te weerstaan. Wat het erger maakt, is dat mensen elkaars gevoelens en verlangens imiteren. Ze begeren iets dus sterker naarmate anderen hetzelfde begeren. Deelnemers hopen naar eigen zeggen enige televisiebekendheid te verwerven. Maar ook die eerezucht staat ver van wijsheid.

Kortom, *Temptation Island* illustreert eerder een leven in slavernij dan in vrijheid. En wat met de kijker? Leedvermaak is een droefheid. Verbeeld je eerder het goede en het mooie, zoek te bewonderen, suggereert Spinoza. Je doet jezelf er een groter plezier mee dan door dit soort verstrooiing te bekijken.

Migratie - Een wereld in beweging

illustratie © Norbert Van Yperzeele

WIJ ZIJN ER VOOR JOU!

In een huisvandeMens kan je terecht voor: informatie (o.a. waardig levenseinde) - gesprekken - vrijzinnig humanistische plechtigheden - gemeenschapsvormende activiteiten - vrijwilligerswerk

Provincie Antwerpen

Jan Van Rijswijcklaan 96
2018 Antwerpen
03 259 10 80
antwerpen@deMens.nu
antwerpenlokaal@deMens.nu

Lantaarnpad 20
2200 Herentals
014 85 92 90
herentals@deMens.nu

Begijnhofstraat 4
2500 Lier
03 488 03 33
lier@deMens.nu

Hendrik Consciencestraat 9
2800 Mechelen
015 45 02 25
mechelen@deMens.nu

Laar 2 bus 3a
2400 Mol
014 31 34 24
mol@deMens.nu

Begijnenstraat 53
2300 Turnhout
014 42 75 31
turnhout@deMens.nu

Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Saintelettesquare 17
1000 Brussel
02 242 36 02
brussel@deMens.nu
jette@deMens.nu

Campus Etterbeek VUB
Pleinlaan 2
1050 Brussel
Blok 3, unitkamers 253-256

Provincie Limburg

Klokkestraat 4 bus 1
3740 Bilzen
089 30 95 60
bilzen@deMens.nu

Opitterstraat 20
3960 Bree
089 73 05 00
bree@deMens.nu

Grotestraat 10
3600 Genk
089 51 80 40
genk@deMens.nu

A. Rodenbachstraat 18
3500 Hasselt
011 21 06 54
hasselt@deMens.nu

Koningstraat 49
3970 Leopoldsborg
011 51 62 00
leopoldsborg@deMens.nu

Hertog Jan Plein 24
3920 Lommel
011 34 05 40
lommel@deMens.nu

Pauwengraaf 63
3630 Maasmechelen
089 77 74 21
maasmechelen@deMens.nu

Kazernestraat 10/001
3800 Sint-Truiden
011 88 41 17
sinttruiden@deMens.nu

Vlasmarkt 11
3700 Tongeren
012 45 91 30
tongeren@deMens.nu

Provincie Oost-Vlaanderen

Koolstraat 80-82
9300 Aalst
053 77 54 44
aalst@deMens.nu

Boelare 131
9900 Eeklo
09 218 73 50
eeklo@deMens.nu

Kantienberg 9D
9000 Gent
09 233 52 26
gent@deMens.nu

Zuidstraat 13
9600 Ronse
055 21 49 69
ronse@deMens.nu

Stationsplein 22
9100 Sint-Niklaas
03 777 20 87
sintniklaas@deMens.nu

Hoogstraat 42
9620 Zottegem
09 326 85 70
zottegem@deMens.nu

Provincie Vlaams-Brabant

Molenborre 28/02
1500 Halle
02 383 10 50
halle@deMens.nu

Tiensevest 40
3000 Leuven
016 23 56 35
leuven@deMens.nu

Beauduinstraat 91 bus 1
3300 Tienen
016 81 86 70
tienens@deMens.nu

Frans Geldersstraat 23
1800 Vilvoorde
02 253 78 54
vilvoorde@deMens.nu

Provincie West-Vlaanderen

Jeruzalemstraat 51
8000 Brugge
050 33 59 75
brugge@deMens.nu

Esenweg 30
8600 Diksmuide
051 55 01 60
diksmuide@deMens.nu

Korte Torhoutstraat 4
8900 Ieper
057 23 06 30
ieper@deMens.nu

Overleiestraat 15A
8500 Kortrijk
056 25 27 51
kortrijk@deMens.nu

Godshuislaan 94
8800 Roeselare
051 26 28 20
roeselare@deMens.nu

**De huizenvandeMens
zijn een initiatief van
deMens.nu**

Meer info op
www.deMens.nu

